

VRHNIŠKA ŠOLA SKOZI ČAS

(VI. DEL)

ZADNJE VOJNO IN PRVA POVOJNA LETA OBDOBJE MED LETOMA 1944 IN 1950

Prispevek oziroma skupek petih prispevkov o zgodovini vrhniške šole so bili objavljeni v zadnjih številkah Vrhniških razgledov. V njih so bili nanizani zanimivi podatki o šoli, učencih, učiteljih, ki so jih zapisovali – ravnatelji šole skozi čas od leta 1874 do 1950 vestno redno zapisovali. Šolsko kroniko¹ so na vrhniški šoli ukinili z letom 1950, zato je pričujoči članek zadnji, za katerega smo črpali podatke iz arhivskega gradiva Kronike osemrazredne osnovne šole na Vrhnikih. Za nadaljnje pisanje o vrhniški šoli bo treba poseči po drugih arhivskih dokumentih in strokovnih revijah.

Letošnji šesti članek je zadnji, ki sloni na podatkih, zapisanih v kroniki vrhniške šole. Obsega kratko obdobje med leti 1944 in 1950. V šolskem letu 1944/45 se je po koncu vojne marsikaj spremenilo. Poleg sprememb na političnem in gospodarskem področju se je začela reforma tudi na izobraževalnem področju. Za novo nastalo državo Jugoslavijo kot tudi za izobraževalni proces je bilo to prelomno obdobje. Po letu 1945 so se podražavile vse zasebne šole, verouk je še nekaj časa ostal šolski predmet, vendar neobvezen.

Pouk verouka je bil obvezen predmet že v Avstro-Ogrski, v „stari Jugoslaviji“ in med okupacijo. Po osvoboditvi je nova oblast tolerirala pouk verouka, ni ga ukinila. Ukinjen je bil leta 1952. Vse do takrat sta si oblast kot tudi katoliška Cerkev prizadevali, da bi bil pouk verouka v šolskih prostorih. Civilna oblast zato, ker je na ta način imela pregled nad podajanjem in hkrati je lahko vodila evidenco o obisku veroučnih ur. Cerkev pa zato, ker je bila mnenja, da bo nova oblast upoštevala voljo večine slovenskega naroda, ki je hotel, da bi verouk ostal eden od učnih predmetov v šoli. Ohranjen je podatek o obisku veroučnega pouka za osnovne šole za področje Ljubljana okolica. Obisk je bil 93,84 %.²

V povojnem času je primanjkovalo učiteljev. S tem so nastale določene težave na področju vzgoje, izobraževanja, predvsem pa oblikovanja osnovnih šol. Prva leta po vojni je prevladovalo sedemletno obvezno izobraževanje. Temeljni zakon o sedemletnem obveznem šolanju so sprejeli 11. julija 1946. Šolski sistem je bil poenoten, sede-

mletke so sestavljali štirje razredi osnovne šole in trije razredi višje osnovne šole. Učenci so se lahko vpisali namesto v višjo osnovno šolo na nižjo gimnazijo. Gimnazije so imele tri nižje in pet višjih razredov. Višji razredi sedemletk so imeli enak učni načrt in predmetnik kot nižji gimnazijski. Po letu 1950 pa so spet uvedli osemletno obvezno izobraževanje. Višje razrede osnovne šole so spremenili v nižje razrede gimnazije, z novim zakonom so postale štiriletne. Odlok o obveznem osemletnem šolanju je izšel 8. oktobra 1953. Učenci so morali obiskovati šolo od sedmega do petnajstega leta starosti. V vrhniški kroniki ni zaslediti kakšnih posebnih komentarjev glede preoblikovanja osnovne šole. Sledimo lahko le spremembi učbenikov in pri določenih predmetih nov način podajanja snovi, npr. pri zgodovini in zemljepisu. Spremembe glede osnovne šole, višjih razredov, nižje gimnazije pa so bile zadeve vsaj glede vrhniške šole do leta 1950, ko se kronika zaključí, samoumevne. Vodstvu šole in učiteljskemu zboru niso povzročale težav. Z novo ureditvijo države in družbeno-političnimi spremembami so se spremenili prazniki in z njimi tudi prosti dnevi šolske mladine.

Ob koncu vojne je vladalo veselje, ker je bilo konec trpljenja, preganjanja, lakote, bolezní. Vsi so zrlí v bodočnost z velikim upanjem na boljše čase. Podali bomo povzetek opisa vojnih in povojnih razmer, kot jih je kronist doživel in svoja občutja opisal v kroniki vrhniške šole. Iz zapisa v kroniki veje žalost za medvojna dogajanja in navdušenje nad koncem vojne. Zaradi boljšega razumevanja takratnega vzdušja smo povzeli dikcijo originala, kajti če bi pisali drugače, bi vnesli svoje videnje povojnih dogodkov, kar ne bi bilo primerno, saj teh povojnih občutkov vznesenosti ali razočaranja pripadniki povojne generacije nismo doživeli niti jih nismo občutili.

Šolsko leto 1944/45 se je začelo po ustaljenem redu z vpisom novih in starih učencev ter s prvo učiteljsko konferenco v mesecu oktobru. To je bil čas zadnjih bojev pri nas med zavezniki, partizani in okupatorjem. Vse obdobje druge vojne je bil pouk okrnjen zaradi izrednih vojnih razmer, tako tudi to zadnje ni bilo izjema.

V zimskem času je pouk motilo neprestano kroženje vojnih letal nad trgom. Po novem letu so skoraj vsako dopoldne letela vojna letala čez ozemlje občine. Navadno se je začelo med deseto in enajsto uro. Ropot motorjev je vznemirjal nekatere ljudi tako, da so bili kot brez uma. Razumljivo je, da tudi otroci v šoli niso ostali mirni. Nekateri so hoteli domov, a zaradi obstreljevanja in bombardiranja je bil odhod iz šolskega poslopja policijsko prepovedan. Posebno na pomlad so se letalski poleti še pomnožili. Poleg teh pa so se iz bližine slišali topovi, strojnice in puške. Učiteljstvo je s svojo navzočnostjo v razredu in z mirno tolažilno besedo pomirjevalno vplivalo na otroke. Ob prihodu partizanov se je vse pomirilo in preostali šolski dnevi so potekali v miru.

Nekaj letalskih akcij je kronist natančneje opisal:

"Bombardiranje se je začelo 3. januarja 1945, ko so zavezniška vojaška letala bombardirala borovniški most, vlaki niso mogli več voziti, tako so morali potniki od Verda nadaljevati pot z vrhniškim vlakom proti Ljubljani in obratno, potniki iz Ljubljane so se pripeljali na Vrhniko, od tod so do postaje Verda pešali. Kmetje, lastniki vprežne živine, so vozili tovor in ljudi z Verda na vrhniški kolodvor in v obratno smer z vrhniškega kolodvora na Verd. Večina potnikov je prenočevala v dvorani Rokodelskega doma."

V prejšnjem prispevku smo zapisali, da so imeli vrhniški učenci v Rokodelskem domu eno izmed učilnic, ki so jo morali zaradi razmer izprazniti, kar je še dodatno oviralo že tako okrnjeni pouk.

V marcu in aprilu ni bilo dneva, da ne bi zavezniška vojaška letala letela preko trga. Na te prelete je opozarjala sirena. Nekateri so se zatekli v zaklonišče pri Kožuhu (Vinko Tomšič) in Jernejčiču, nekateri pa kar v kleti. Prebivalci so sčasoma ugotovili, da razen kolodvora in bližnjih vojaških objektov zavezniki niso bombardirali nobenega drugega objekta v trgu, zato niso bili več tako prestrašeni.

Dne 15. februarja je jutranji vlak na Drenovem Griču zapeljal na mino. Mina je eksplodirala pod tovornim vagonom. K sreči ni bilo žrtev.

Nemška in domobranska vojaška oblast je po 1. novembru 1944 vpoklicala moške med 16. in 50. letom starosti na obvezno delovno obveznost. Vrhničani so odšli na področje Notranjske, večinoma v Postojno, kjer so utrjevali mejo. Pred božičem so dobile vpoklic tudi ženske, in sicer od 16. do 45. leta starosti. Tudi ženske so odšle v Postojno, kjer so kopale strelne jarke, gradile barikade in odvažale prst.

Nemci, Rupnikovi in Mihajlovičevi vojaki so že na začetku pomladi slutili, da zavezniki pripravljajo napad. Ko se je bližal čas velike noči, so se začeli pripravljati Rupnikovi vojaki na Vrhniko pod vodstvom njegovega sina majorja Rupnika, z Dolenjske pa pod vodstvom kapetana Menačanina. Nemci so prihajali s severne strani skupaj z Mihajlovičevimi, Ljotičevimi pripadniki in grško belogardo, ki se je po porazu na Balkanu zatekla v naše kraje. Šest divizij je udarilo z vseh strani proti partizanom. Na Goriškem, Cerkljanskem, Dolenjskem in Štajerskem so bili hudi boji. Partizani so utrpeli velike izgube, mnogi so padli; enako se je godilo tudi na nasprotni strani. Sovražniku ni uspelo zlomiti partizanskega odpora. Po veliki noči so Nemci in njihovi podaniki nenadoma prekinili vse nadaljnje operacije in se umaknili na izhodiščne postojanke.

V drugi polovici meseca aprila so partizani prešli v splošen napad, začeli so potiskati okupatorja in njegove *»hlapce s položajev – začel se je vsesplošen beg«*. Vojska je osvobajala mesto za mestom – Knin, Gospič, Ogulin, Biograd, Crikvenica, Bakar, Kvarnerski otoki, Sušak, Reka, Kastav, Učka, Ilirska Bistrica, Pazin, Piran, Koper, Pulj, Št. Peter, Divača ... Partizanska vojska je bila kmalu tudi pred Trstom, Gorico, Čedadom in drugod. V Ajdovščini se je maja sestalo politično vodstvo narodno osvobodilnega gibanja in imenovalo prvo vlado združene Slovenije. Vojska je nadaljevala svojo pot. 4. maja je bila že v Logatcu. Skozi Vrhniko so 3. maja korakale razpadle formacije okupatorske vojske: Paveličevi ustaši, Mihajlovičevi in Ljotičevi četniki.

V Rupnikovih vrstah je zavladal preplah, a kljub vsemu se nihče od omenjenih ni zavedal skorajšnjega popolnega poraza. V teh zadnjih dneh so se v Rupnikovih vrstah končno le zavedli, da stvari ne gredo, kot bi po njihovem mnenju morale, zato so v zadnjem trenutku odstavili Rupnika, sestavili in oklicali samostojno vlado Slovenije, hkrati pa prosili Angleže in Američane za pomoč. Pozvali pa so tudi kralja, naj pride iz Londona v Ljubljano. Nemci so hitro reagirali in še isto noč so novo vlado kolaborantov zaprli. Slovenec je 4. maja objavil poročilo, ki naj bi bilo nekakšen testament Rupnikove razpadajoče formacije. Pripadniki so obesili dve zastavi na pročelje občine in na hišo Konzumnega društva. A zaradi hitrega preobrata dogodkov so morali v naglici zapustiti Vrhniko in obe zastavi sta dočakali prihod partizanov.

Pred prihodom partizanov so se skozi Vrhniko vlekli kolone umikajočih se Nemcev. Proti Ljubljani so 5. maja neopazno, po besedah kronista, krenili še *»švabobranci«* in *»vsi krajevni politični kolovodje«*. Isti dan, *točno opoldne*, so se oglasili prvi topovski

streli in poslali jeklen pozdrav na Kraljevše in vrhniški kolodvor. Oglasili so se minometalci, ki so trosili ogenj in jeklo po vsem trgu. Končno so se za Sv. Trojico oglasile strojnice in puške. Vse življenje v trgu je hipoma zastalo, vse se je poskrilo v zavetišča – kleti – in čakalo. Topovi in puške so se oglasili v treh presledkih, med tem se je že zmračilo. Z nočjo so začeli bežati tudi Nemci. Ob 20. uri so prišli mimo zadnji tanki, oddali nekaj strellov, nato pa izginili. Z njimi so izginile zadnje nemške čete. Okoli enajstih trideset so vkorakale prve čete partizanov – IV. armada.

V nedeljo zjutraj, 6. maja, je trg oživel. Vse je hitelo pozdravljat partizane, vsi so se oddahnili, »*smo po dolgem – dolgem zadihali svobodo*«. Trg je bil v trenutku okrašen z narodnimi zastavami. Popoldne so prispele rezervne čete. Proti večeru, 7. maja, so v Vrhniko prikorakali vrhniški partizani z domačo godbo na čelu. Dekleta so jih posula s cvetjem in jim pripela šopek na prsi. Bilo jih je veliko – mnogi so bili raztreseni po drugih vojaških enotah, mnogo jih je žal manjkalo, v boju za svobodo so darovali svoje mlado življenje, »*najdražji zaklad, ki ga kdo more darovati, za svobodo in boljšo bodočnost naše mile domovine*«. Po pisanju kronista naj bi pogrešali domači kar 56 mladih, »*katerim je tekla zibelka prve ljudske omike v tukajšnji šoli ...*«

Nemčija je kapitulirala 10. maja minuto čez polnoč. S tem se je po petih letih in devetih mesecih končala vojna, ki je zahtevala milijonske žrtve – od Jugoslovanov 1.700.000 na evropskem ozemlju.

Ljubljana je 10. maja svečano proslavila osvoboditev. Sledile so manifestacije in prireditve, kot npr.: Kongres jugoslovanskih žena, mladinski kongres, kongres osvobodilne fronte, mimohod IV. armade in I. tankovske brigade. Začelo se je urejanje politične uprave na osnovi ljudske volje. Prej-

šnjo občinsko upravo na Vrhniki so prevzeli Krajevni odbori OF. Na Vrhniki so ustanovili nov okraj z okrajnim odborom na čelu z OF.

Ob osvoboditvi in vnovični vselitvi šole v šolsko poslopje je kronist zapisal tri strani dolgo poročilo, ki ga v prispevku povzemamo: »*Progon okupatorjev ter domačih okupatorjevih pomagačev, /.../ je šolska mladina proslavila po prihodu naše slavne osvobodilne vojske – partizanov – skupno z njo in vsemi ostalimi narodnim prebivalstvom trga Vrhnike in njene bližnje in daljne okolice s svečano manifestacijsko povorko, dne 10. maja 1945 ob 16 uri po trgu Vrhnika z narodnimi zastavami, godbo in konjenico z mnogimi transparenti in zastavicami v rokah, peterokrako zvezdo na prsih. Menda še nikdar ni doživela Vrhnika ne po množici ljudi, ne po navdušenju in okrasu take veličastne proslave kot ta dan. Raz sleherni hišo in okno v trgu se je vila nova slovenska in jugoslovanska zastava s peterokrako zvezdo v družbi zavezniških zastav sovjetske Rusije, Anglije in Amerike ...*«

Povorka je izšla in se zaključila na Cankarjevem trgu, ki se je ta dan spremenil v morje ljudske množice in zastav. Ob Cankarjevem spomeniku je stal oder raz katerega so po dolgih letih zopet zadoneli govori svobode. Cankar je nemo prisluškoval, in ko bi mu bilo dano, bi gotovo tudi on se sprostil in sam ponovil svoje ognjevit besede narodnega navdušenja, njegovim spominom bi sedaj sledila zahvala borcem, ki so toliko prestali, prelili toliko dragocene narodne krvi, da so rešili tiranov njegovo ljubljeno zemljo, našo skupno mater – domovino Slovenijo in Jugoslavijo. V govorih je bil poudarjen razvoj in potek OF od njenega prvega početka do sijajnega razmaha – v končno in odločilno zmago – katere sad bodo uživali (iz tisoč in tisoč) naši mlajši, naši rodovi. Vsakemu govoru so zaorili iz tisoč in tisoč grl vzkliki navdušenja, vzkliki svobodni domovini, Trstu, Gorici

in Primorski, vzkliki Koroški z Gospo sveto, vzkliki jugoslovanski vojski, IV. armiji, zavezniškim vojakom, Titu, Stalinu, Churchillu in Trumannu. Godba je zaigrala, slovensko, jugoslovansko in rusko himno, pevski zbor pa je gromovito zapel»Naprej, Morje adrijansko« ter eno partizansko pesem. Sledila je po vsej množici peta himna»Hej Slovani« nakar je sledil razhod.«

Na Vrhniki so že v nedeljo, 13. maja, v lepo okrašeni dvorani Doma kulture priredili proslavo ob osvoboditvi. Dvorana je bila polna do zadnjega kotička. V kinu so prikazovali vojne grozote od Varšave do Odre, naslednje dni pa film o osvobodjeni Ukrajini. Na mitinge so vabili tudi šolsko mladino in prebivalce Babnega polja.

ŠOLSKO LETO 1944/45

Zadnje šolsko leto v vojnih razmerah se je pričelo 1. oktobra 1944. Učiteljski zbor se je sestel 29. septembra. Na prvi otvoritveni konferenci so učitelji sprejeli učni razpored in si razdelili delo. Otroci so se zbrali pri otvoritveni maši dan pred začetkom šolskega leta, redni pouk se je pričel 3. oktobra 1944. Kronist je leto označil kot »leto velikega ponižanja in zopetnega vstajenja«.

VPIS:

v osnovno šolo:

159 dečkov, 146 deklic, skupaj 305 otrok;

v višje razrede osnovne šole:

106 dečkov, 144 deklic, skupaj 250 otrok;

SKUPAJ:

165 dečkov, 290 deklic, skupaj 555 otrok.

Razdelili so jih po razredih od prvega do osmega razreda. Na šoli so imeli sedem vzporednic.

Šolsko leto se je zaključilo 15. julija 1945.

Za vse razrede je bila spoved 30. oktobra,

sveto obhajilo 31. oktobra in 25. januarja, ob praznovanju spreobrnjenja sv. Pavla, spoved in sveto obhajilo. Na pepelnico, 14. februarja, so se vsi šolarji udeležili maše v farni cerkvi. Med mašo so molili rožni venec. Za veliko noč, 1. in 2. marca, so prejeli učenci svete zakramente, 25. aprila so se udeležili procesije sv. Marka.

V šolskem letu so imeli dva daljša premora, in sicer božičnega od 28. decembra 1944 do 8. januarja 1945, in velikonočnega od 28. marca do 4. aprila 1945. Po prihodu partizanov na Vrhniko so imeli učenci nepredviden premor od 5. maja do 2. junija 1945. Ob koncu vojne je prišlo na vrsto tudi šolsko poslopje, ki je bilo v času vojne večinoma zasedeno, tako da so učenci imeli pouk na raznih dislociranih enotah. Poslopje je bilo potrebno nujno očistiti in urediti, da so se lahko po dolgih letih učenci vrnili v njim namenjene primerne prostore in šolske klopi. V maju so preorali šolski vrt, žene in dekleta so šolsko poslopje očistile, mizar Krže je vložil v zunanja okna šipe iz notranjih, in sicer 123 šip, ki so bile uničene zaradi izstrelkov. Ključavničar Franc Šušteršič je uredil vse ključavnice. Soboslikarji, brata Markelj in Slavc, so učilnice za silo prebelili. Avgust Ogrin je uredil vodovod in stranišča. Vsi so ta dela opravili brezplačno. Poslopje je bilo pripravljeno za pouk. Pouk so podaljšali v mesec julij, in sicer zaradi prekinitve ob osvoboditvi in zaradi delne obnove šolskega poslopja. Učenci so se po dolgem času vrnili v šolsko poslopje 2. junija. Pouk je trajal do 15. julija 1945.

Učenci so se vrnili v učilnice. Učni načrt je ostal enak načrtu, kot so ga imeli v vojnem obdobju. Odpadel je le pouk nemščine. Predmetom: telesna vzgoja, zemljepis in zgodovina so dali nove vsebine. Glede zemljepisa in zgodovine je razumljivo, da je prišlo do sprememb v podajanju določenih zgodovinskih dejstev.

PROVINZ LAIBACH — LJUBLJANSKA POKRAJINA

Mešana

Volksschule in Vrhniki.
Ljudska šola vZahl
Stev.

24.

Jahreszeugnis
Letno spričevalo

Rotar Milena

Sohn - Tochter Ignacia
sin - hči

geboren am 29. avg. 1934. in Ljubljana
rojen(a) dne v kraju
Bezirk Ljubljana, mm. kat. Konfession, besuchte
okraj verolzpovedi, je hodil(a)
die Volksschule vom 5. IX. 1941. und im Schuljahre 1943/44.
v ljudsko šolo od ter v šolskem letu
die tretji Klasse der Grundschule — der höheren Volksschule
v razred osnovne šole — višje ljudske šole
in der Abteilung dieser Schule und erhält folgendes Zeugnis:
v tretjem b oddelku tukajšnje šole in prejme naslednje spričevalo:

Betragen — Vedenje ... odlično

Religionslehre — Verouk ... odlično

Deutsche Sprache — Nemški jezik ...

Slowenische Sprache — Slovenski jezik ... odlično

Geschichte — Zgodovina ... odlično

Geographie — Zemljepis ... odlično

Rechnen mit Grundlagen der Geometrie —
Računstvo z osnovami geometrije ... odličnoNaturgeschichte und Gesundheitslehre —
Poznavanje prirode in higiena ... odličnoPrakt. wirtschaftl. Kenntnisse, Hauswirtschaft u. Handarbeiten —
Praktična gospodarska znanja in gospodinjstvo ter ročna dela ... odlično

Zeichnen — Risanje ... prav dobro

Schönschreiben — Lepopis ... prav dobro

Gesang — Petje ... odlično

Körperliche Erziehung — Telesna vzgoja ... odlično

Schüler(in) hat die tretji Klasse der Grundschule
Učenec(ka) je izdelal(a) razred osnovne šole —

— der höheren Volksschule mit Erfolg beendet.

višje ljudske šole z s odličnim uspehom.

Versäumte Schultage: entschuldigt 2 nicht entschuldigt 0
Izostanki opravičeni neopravičeni

Na Vrhniki

am 30. junija 1944.
dne

Klassenlehrer — razrednik

Borštničkumija
Schulleiter — šolski upraviteljNotenübersicht
Pregled redov

für den Fortgang: vorzüglich (5), sehr gut (4), befriedigend (3), mangelhaft (2), nicht genügend (1);
za napredek: odlično, prav dobro, dobro, slabo, prav slabo

80. Letno spričevalo Mešane ljudske šole na Vrhniki, izdano 30. junija 1944. (Lst Milene Borštnik, roj. Rotar)

vinskih dogodkov. Zakaj pa telovadba? Zato ker v medvojnem obdobju telovadba ni bila samo gimnastika, ampak tudi vzgoja militantno mislečih mladincev. Razlago, kako je potekal pouk telesne vzgoje med vojno, povzemamo po zapisu ravnatelja vrhniške šole: »V tekočem šolskem letu se je vpeljal obvezen pouk telesne vzgoje mladine, pri katerem se ne gre za telovadbo kot tako, pač pa za vzgojo duha in volje. Ta pouk se je vršil na osnovi Rupnikove dhovne preosnove vsakega posameznika neupoštevaje karakternost narodnostno stran. Že ljudskošolski mladini naj bi se vcepilo v srce strup pred narodno osvobodilno fronto, spoznala naj bi, da je zlo še vedno zlo, da je škodoželjnost lastnost, da vidi v svojem bližnjem človeka, ki mu nismo

dolžni pomagati v sili in potrebi. Mladina naj se zaveda, da božje zapovedi ne uravnava človekovo življenje, temveč domobransko politiko. Šele potem, ko se bo posameznik po tej osnovi prenovil v svoji notranjosti, bo mogel vplivati na bližnjega in na družbo v zahtevanem smislu. In šele tedaj smemo upati na spremembo časov.«

Učne predmete so omejili na najnujnejše, in sicer na računstvo, slovenski jezik, zgodovino in zemljepis. Imeli so še lepopisje, higieno, petje in risanje. Telovadne vaje so izvajali le med odmori. Učitelji so na konferencah ugotavljali, da se učencem zelo pozna okrnjen pouk med vojno. Težko jih je bilo poučevati, ker niso imeli nikakršnih osnov. Eden izmed predlogov, ki so jih podali pe-

Zap. št. 4. Šolsko leto 1944/45

Obvestilo staršem

Grom Marija
učence(ka) 2. b razreda

je bil(a) ocenjen(a) v I. polletju takele:

Vednjenje	5	Priznavanje prirode in higiena	5
Verouk	4	Prakt. gospodar. znanja in gospodinjstvo ter ročna dela	5
Slovenski jezik	4	Risanje	3
Nemški jezik	5	Lepopis	3
Zgodovina	5	Petje	5
Zemljepis	5	Telovadba	5
Računstvo	4		

Učenci: *pravo dobro*, *nepravilno*

Preostanki: opravičeno 5, neopravičeno 1

Vrhniko dne 28. febr. 1945

Grom Marija *Prekopa Ivana*
podpis staršev razrednik(arka).

Pregled redov:

za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (2)
za napredek: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2), prav slabo (1)

A 43 II.4 Pokrajinsko šolsko sodišče - Ljubljana - T 296/3-43

81. Učenci ob zaključku šolskega leta 1944/45 niso dobili spričeval, ocene so pripisali z rdečo tinto kar v Obvestilo staršem za prvo polletje. (Dokument last Marinke Nagode, roj Grom)

dagogi, je bil, naj učenci ponavljajo razred. Učitelji so tudi ugotovili, da učenci hlastajo za senzacijami, ni jim bilo za bistvene stvari, le redi – učni uspeh jih je zanimal, ne pa znanje. Poleg teh težav so imeli na šoli problem z učbeniki; druga težava pa je bilo zimsko obdobje, ko marsikateri otrok ni prišel k pouku, ker ni imel obutve. Z dobrodelnimi akcijami so skušali pomagati tem otrokom.

Vrhniški učitelji, ki so bili v internaciji, so se v letu 1944 ali 1945 vrnili. Šolske oblasti so jih na novo imenoval:

Hinko Ravbar³, učitelj v Dobrniču, okraj Novo mesto, je bil dodeljen tukajšnji šoli z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 6307/1, z dne 3. oktobra 1944 do konca šolskega leta 1944/45. Službo je nastopil 2. oktobra 1944.

Marija Ravbar⁴, učiteljica v Dobrniču, okraj Novo mesto, je bila dodeljena na tukajšnjo šolo z odredbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 6308/1, z dne 3. oktobra 1944 do konca šolskega leta 1944/45. Službo je nastopila 2. oktobra 1944.

Antonija Krašovec⁵, učiteljica-begunka, je bila sprejeta v službo na tukajšnji šoli kot poverjena učiteljica z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 6285/1, z dne 18. oktobra 1944. Službo je nastopila 19. oktobra 1944.

Marija Jurjevčič⁶, učiteljica-begunka, je bila sprejeta v službo na tukajšnji šoli kot poverjena učiteljica z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 6287/1, z dne 18. oktobra 1944. Službo je nastopila 2. oktobra 1944.

Albina Zakrajšček⁷, učiteljica v Notranjih Goricah, je bila začasno dodeljena na tukajšnjo šolo z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV, št. 1379/1, z dne 17. oktobra 1944. Službo je nastopila 2. oktobra 1944.

Marija Arrigler⁸, učiteljica na Vrhniki, je

bila z odlokom šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 1226/1, z dne 17. oktobra 1944 začasno dodeljena za učiteljico na ljudski šoli v Notranjih Goricah.

Anton Pirnat⁹, učitelj v Borovnici, je bil dodeljen na tukajšnjo šolo z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 7384/1, z dne 17. novembra 1944 do konca šolskega leta 1944/45. Službo je nastopil 28. novembra 1944.

Marjeta Markič¹⁰, učiteljica v Škocjanu pri Turjaku, je bila dodeljena na tukajšnjo šolo z odločbo šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 49/1, z dne 13. januarja 1945 do konca šolskega leta 1945 – a že 21. marca 1945 je bila z odlokom šefa pokrajinske uprave v Ljubljani IV., št. 1463, zopet razvrščena in nameščena na ljudski šoli v Škocjanu pri Turjaku.

Justina Urbančič¹¹ je 5. maja 1945 izstopila iz vrst učiteljskega zbora. Pobegnila je z domobranci in Nemci neznano kam.

V juniju 1945 so odšli na službovanje v Trst **Eleonora Križman**¹², **Hinko Ravbar** in **Marija Ravbar**.

Alojzij Vuk¹³, ki se je po skoraj treh letih in pol vrnil z osvoboditelji iz taborišča je bil z odlokom okrožnega odbora OF za ljubljansko okrožje imenovan z dne 13. julija 1945, št. II. 969/1, premeščen v Ljubljano, kjer je služboval pri prosvetnem oddelku okrožnega odbora OF.

V tem času je med učitelji vrhniške šole napredovala le **Marija Stroj**, in sicer v VI. skupino.

Šolo je v vojnem obdobju vodila **Marija Petkovšek**¹⁴, in sicer kot začasna šolska ravnateljica. Vodila je šolsko administracijo, zato je bila oproščena razrednega pouka do 15. maja 1945. Po odloku 13. maja 1945, št. 354, okrožnega odbora OF za Notranjsko v Ribnici je bil določen za ravnateljsko mesto **France Pavletič**¹⁵.

83. Hinko Ravbar

84. Marija Ravbar

85. Antonija Krašovec

86. Albina Zakrajšek

87. Anton Pirnat

88. Marjeta Markič

89. Marija Stroj

90. Ivana Dekleva

Učiteljski zbor so sestavljali – seznam
je bil narejen po maju 1945:¹⁶

Eleonora Križman
stalna učiteljica – 1. a

Marija Ravbar
stalna učiteljica – 1. b

Marjeta Markič
dodatna učiteljica – 2. a, do 5. aprila

France Pavletič
stalni učitelj – 2. a, do 15. maja

Marija Petkovšek
stalna učiteljica – 2. a, od 16. maja

Ivana Dekleva¹⁷
stalna učiteljica – 2. b

Marija Žekš¹⁸
stalna učiteljica – 3. a

Marija Jurjevčič
3. b

Petra Petrovčič¹⁹
stalna učiteljica – 4. a

Marija Stroj²⁰
stalna učiteljica – 4. b

Antonija Krašovec²¹
4. c

Cecilija Novak²²
stalna učiteljica – I. a

Ljudmila Sirnik²³
stalna učiteljica – I. b

Anton Pirnat
II. a

Justina Urbančič
stalna učiteljica – II. b, do 5. maja

Ta oddelek so po odhodu učiteljice Urbančič združili z oddelkom a.

Albina Zakrajšek
stalna učiteljica – III.

Hinko Ravbar
stalni učitelj – IV., do 30. junija

Stana Šušteršič²⁴
dodatna učiteljica – IV., od 30. junija

Gregor Novak²⁵ in Slavko Vuk – oba sta se vrnila iz internacije. Začasno sta bila zaposlena pri okrajnem odboru OF na Vrhniki.

Verouk so poučevali župnik in dekan **Ciril Milavec** ter kaplana **Franc Studen** in **Albin Avguštin**. Vendar nobeden od treh ni počakal do konca šolskega leta, ker so vsi trije pred prihodom osvobodilne vojske – partizanov – dne 5. maja 1945 – že zgodaj zjutraj zaradi nemirne vesti pobegnili. Citiramo komentar kronista: »Ni čuda. Vso dobo, zlasti pa po protikomunistični Rupnikovi prireditvi na Cankarjevem trgu, dne 5. maja 1944. Kamor so s silo in terorjem pribobnali šolsko mladino z vsem učnim osebjem, nekaj tržanov in okoličanov v družbi domobrancev in njih zapovednikov – nemških okupatorjev – se je razplamtela gonja proti vsemu narodno čutečemu prebivalstvu – simpatizerjem partizanov in njihovim podpornikom ter prenesla na kraj, kjer bi ne mogla in ne smela najti mesta, to je cerkev in prižnica ...«

Socialne razmere so bile slabe, primerne vojnemu obdobju, ki je trajalo že štiri leta. Otroci niso imeli zadostne obleke in obutve. Pomanjkanje živil je bilo vedno večje in hujše, kar je botrovalo tudi slabemu zdravstvenemu stanju otrok. Večina šolarjev ni imela niti kruha. Zjutraj so otroci jedli koruzni močnik brez mleka. Na nakaznice so ljudje prejeli vedno manj hrane. Na črni borzi je bilo sicer živeža dovolj, a je bil večini zaradi visokih cen nedosegljiv. Celo uradniki

in delavci niso imeli zanj dovolj denarja. Kot piše kronist, se je po osvoboditvi vse hitro spremenilo na bolje. Težave so nastale pri prevozu živeža zaradi slabih prometnih povezav, zadeve so se že julija izboljšale in avgusta je bilo mogoče dobiti skoraj vse vrste živil.

Zdravstveno stanje otrok v tem obdobju ni bilo dobro, saj so se že v drugi polovici oktobra pojavile ošpice med najmlajšimi, pa tudi med dvanajstletnimi. Med učenci je bilo vedno več bolnih in nekateri med njimi so imeli težave, mnogi so ostali doma več tednov. Učitelji so opozarjali starše, naj ne pošiljajo otrok prezgodaj v šolo po prebojeni bolezni. Zgodilo se je, da je učitelj bolne otroke pošiljal domov. Med malimi bolniki so bile ošpice, vnetje srednjega ušesa, pljučnica, vnetje prsne mreže; zelo pogoste so bile bolezni na očeh. Učenka prvega razreda osnovne šole Nuška Sluga je za pljučnico umrla 8. decembra 1944. Otroci so ji poklonili venec, deklice pa so ji zapele »Gozdič je že zelen«.

Poleg omenjenih bolezni sta se boleznim pridružila še mumps in davica. V oktobru so imeli še dva primera škrlatinke. Med mlajšimi je v začetku leta 1945 razsajala influenza.

Franc Kovač, učenec IV. razreda, se je aprila med odmorom igral s kapselnom. Eksplozija mu je poškodovala desno dlan in levo oko. V bolnici so mu odrezali roko nad zapestjem, očesa mu žal niso mogli rešiti. Ostal je slep na levo oko.

O **šolskih svetih** v prejšnjih člankih o vrhniški šoli nismo podrobneje spregovorili. Morda bi koristilo napisati nekaj besed o šolskih svetih, ki so bili s prihodom Italijanov ukinjeni. Že v času Avstro-Ogrske monarhije so na podlagi šolskega zakona iz leta 1869 bili ustanovljeni šolski sveti

za vodstvo in nadzor nad vzgojo. S tem zakonom je država prevzela nadzor nad izobraževanjem, Cerkev pa je izgubila svojo vlogo pri vodenju in nadzorovanju šol. Na nivoju dežele je deloval deželni šolski svet, na okrajnem okrajni šolski sveti, v šolskih občinah pa so delovali krajevni šolski sveti. Krajevni šolski sveti so z državnim, deželnim in občinskim denarjem nadzorovali in vodili deloma ali popolnoma vzdrževanje ljudskih šol. Našteli bomo le nekaj nalog krajevnih šolskih svetov: določali so plačo učiteljem, priskrbeli so učne pripomočke za revne učence, izdelali so proračune, vodili evidenco šoloobveznih otrok, skrbeli za predpisan potek pouka, reševali nesporazume, dajali predloge glede učnega načrta, učbenikov in učnega jezika, poskrbeti za vzdrževanje učiteljskih stanovanj, učilnic, ogrevanje in osvetlitev. Podobno je urejal zadevo tudi šolski zakon v Jugoslaviji (SHS in kraljevini). Šolski inšpektorji ali nadzorniki pa so imeli nadzor nad didaktično pedagoškim delom šole. Ob svojih obiskih šol so natančno poročali in ocenjevali učitelje, učence in vzdrževanje šol.

Za **okrajnega šolskega nadzornika** pri okrajnem glavarstvu Ljubljana okolica so imenovali Antona Senico (19. decembra 1941). Po osvoboditvi je nova oblast za začasnega nadzornika imenovala Frana Pavletiča (9. maja 1945), začasnega ravnatelja vrhniške šole. Delo nadzornika je opravljal do prihoda Darinke Dežele²⁶, ki je bila imenovana za šolsko nadzornico novoustanovljenega šolskega okraja. Zaradi preobremenjenosti je zaprosila za razrešitev, delo nadzornika je predala Stanetu Volku.²⁷ V kroniki natančnejših datumov o imenovanju nadzornikov ni, v kasnejših povojnih letih so navedeni le datumi inšpekcij na šoli. Navedli bomo nekaj imen: Staneta Volka je nasledil Lado Rape, nato so sledili Janez Perenič, Drago Vončina, Danica Hudales, Biserka Rugovac, Slavko Mihelčič ...

Šolsko leto 1945/46

Šolsko leto se je pričelo 1. oktobra. Pouk se je pričel s 15. oktobrom. Učiteljski zbor pa se je sestel že 12. oktobra k prvi in otvoritveni konferenci. Pripravili so urnik, razdelili ure, spregovorili o političnem in gospodarskem položaju in pripravili vse za nemoten začetek pouka; razdelili so si delo po razredih, v šolskih organizacijah in izven šolskih ustanovah. Šolsko leto pa so zaključili 30. junija 1946.

VPIS:

v osnovno šolo:

128 dečkov, 132 deklic, skupaj 260;

v višjo ljudsko šolo:

103 dečkov, 98 deklic, skupaj 201;

SKUPAJ: 231 dečkov, 230 deklic, skupaj 461.

Število razredov je ostalo enako, 8 temeljnih razredov in 7 vzporednic. Skupaj torej 15 oddelkov. Na novo so odprli dva oddelka otroškega vrtca in od 10. januarja do 17. maja 1946 oddelek za Bosančke.

V začetku decembra 1945 so na Vrhniki sprejeli **30 bosanskih sirot**. Med njimi je bilo 9 popolnih sirot, 19 jih je imelo le po enega od staršev in le dva sta imela očeta in mamo. Zanje so našli zavetišče v »Stari šoli«, kjer so dobili prehrano in vso oskrbo. Nekateri med njimi so v mesecu decembru začeli hoditi k pouku skupaj z domačimi otroki. Januarja pa so zanje odprli poseben oddelek, ki ga je obiskovalo 29 otrok, eden pa je hodil v tamkajšnji vrtec. Zanje je bilo težko določiti, koliko in kakšno snov naj učiteljica predele, saj niso vedeli, koliko časa bodo ostali v Sloveniji. Razred so razdelili na tri oddelke. Učili so se slovnico in cirilico. Spoznavali pa so Vrhniko, nato širšo okolico in Slovenijo. Učila jih je Petra Petrovčič, ki je dosegla lepe uspehe. V njihovem oddelku se je šolsko leto zaključilo 17. maja, ker so se vrnili domov.

Prosti dnevi in praznovanje praznikov

Med letom so imeli prosto v času božičnih praznikov od 23. decembra 1945 do 9. januarja 1946 in ob veliki noči od 17. do 23. aprila 1946.

Učni načrt je ostal enak, izločili so verouk, ki je postal neobvezen učni predmet. Duhovniki ga niso več poučevali v šoli, ampak v okviru cerkve. V tem letu še ni bilo daljših šolskih izletov – razen krajših poučnih, ki so bili v povezavi s poukom.

Poleg praznovanj so imeli v tem šolskem letu 27. oktobra 1945 slovesnost ob prenosu zemeljskih ostankov, padlih med vojno. Prenesli so štiriindvajset posmrtnih ostankov domačinov. To so bili: Stane Dobovičnik, Konrad Šimnica, Boris Mohar, Pavel Zalažnik, Anton Istenič, France in Marije Petavs. Položili so jih na okrašen mrtvaški oder v Mladinskem domu. Vrhničani so se poklonili umrlim; naslednji dan je bil na domačem pokopališču svečan pogreb. Sredi marca 1946 je sledil drugi prenos padlih nedomačinov. Od njih so se poslovili v prostorih Stare šole in od tam je šel žalni sprevod na farno pokopališče. Enega so odpeljali v domači kraj – na Vipavsko.

V tem šolskem letu so nastale znatne **spremembe v učiteljskem zboru**. Po odloku ministrstva za prosveto v Ljubljani so bili(e) v jeseni 1945 na novo nameščeni(e) od avgusta do decembra 1945, in sicer:

Stane Volk, Vera Volk²⁸, Frančiška Košmerl, Marija Grabeljšek, Franc Strehovec, Daniela Štular, Julijana Spitzer, Francka Gortnar, Daniela Vavpotič, Nada Della Savia, Petra Petrovčič, Elizabeta Gajzer, Slavko Vuk, Marija Stroj.

Med zgoraj na novo imenovanimi učitelji so bili nekateri premeščeni že leta 1945, nekateri pa 1946:

Marija Stroj v Ligojno (27. 8. 1945 – preklic), Petra Obersnu Petrovčič v Ligojno (27. 10. 1945), Marija Jurjevčič v Ligojno

(5. 10. 1945), Jože Jordan²⁹ – Primorje (20. 10. 1945), Antonija Krašovec, Ivana Dekleva – Primorje (5. 10. 1945), Slavko Vuk – Primorje (30. 1. 1946), Stane Volk (30. 4. 1946), Grega Novak in Marija Žeks, Danijela Vavpotič je bila premeščena v cono B – Primorje (17. 12. 1946), Franc Strehovec je bil 23. 11. 1945 odpuščen.

V tem šolskem letu je šolo vodil Franc Pavletič, ki je bil oproščen razrednega pouka zaradi obsežnega dela pri vodstvu šole. Daniela Štular³⁰ in Franja Košmerl sta učili v prvem razredu, Julijana Spitzer in Cecilija Novak v drugem, Marija Petkovšek in Ljudmila Sirnik v tretjem, Stana Šušteršič³¹ in Marija Grabeljšek v četrtem, Francka Gantar, Marija Žekš, Albina Zakrajšek v petem, Stane in Vera Volk v šestem, Anton Pirnat v sedmem in Gregor Novak v osmem razredu. V prvem oddelku otroškega vrtca je bila Danijela Vavpotič, v drugem pa Nada Della Savia. Za Bosančke je skrbela Petra Petrovčič, za ženska ročna dela Eleonora Berginc³²; oddelek gospodinjske šole sta vodili Vida Fister³³ in Sonja Caserman. Ko se je gospodinjska šola pod vodstvom Vide Fister osamosvojila, nista bili gospodinjski učiteljici več članici učiteljskega zbora osnovne šole Vrhnika. Danijelo Vavpotič je nadomestila Elizabeta Gajzer. Danijela Vavpotič je bila premeščena iz otroškega vrtca v šolo.

Zaradi ukinitve oddelka za Bosančke, odhoda Staneta Volka in Gregorja Novaka ter bolezni Julije Spitzer so ukinili 5. c razred in ga združili z a in b razredom. Tako je učila v 5. a Albina Zakrajšek, Danijela Vavpotič v 6. a, Francka Gantar 8. a-b in Petra Obersnu Petrovčič 2. a.

V novi državi so bila napredovanja učiteljev določena v službenem redu. Avtomatično so napredovali na štiri leta 1–4, 5–9, 10–14 itd.

Verouk je postal neobvezen predmet. Poučeval ga je Alojzij Dobrovoljc, župni upravitelj,

in sicer z dovoljenjem Ministrstva za prosveto, 22. marca 1946, št. II. – 350/1. Prvega februarja je prenehal s poučevanjem, ker so ga odpeljali organi varnostne službe. Pozneje je poučeval verouk kaplan Martin Tavčar, in sicer z dovoljenjem Ministrstva za prosveto 18. aprila 1946, št. 680/2, v vseh razredih osnovne šole po dve uri, v višjih razredih pa eno uro tedensko.

Po razrešitvi Staneta Volka je bil imenovan za okrajnega šolskega nadzornika Lado Rape, po aprilu 1946 mu je sledil Janez Perenič.

Z osvoboditvijo se je **socialno stanje** izboljšalo. Tudi hrana je postala dostopnejša, kar se je poznalo tudi na **zdravstvenem stanju** otrok v šolskem letu 1945/46, saj v kroniki ni najti podatkov o boleznih, pojavile so se le garje. Okrajna zdravnikinja Žekš in Klepec sta tedensko pregledovala šolske otroke in potrebnim nudila brezplačno pomoč. Cepljenje šolskih otrok je bilo to šolsko leto 1. junija, pregled pa 8. julija. Zdravstveni pregled otrok za vpis v prvi razred je bil 15. maja 1946 skupaj s cepljenjem.

Šolsko leto 1946/47

Šolsko leto se je za višje razrede začelo 16. septembra 1946, za nižje, tj. 1. in 2. razred, pa popoldne isti dan.

VPIS:

v nižje razrede:

129 dečkov, 132 deklic, skupaj 261;

v višje razrede:

106 dečkov, 108 deklic, skupaj 214;

SKUPAJ: 235 dečkov, 240 deklic, skupaj 475.

Učenci so bili razdeljeni v 8 razredov s šestim vzporednicami. Na šoli je bilo 14 oddelkov.

Konec šolskega leta so proslavili s proslavo v Cankarjevem domu. Na programu je bilo petje, recitacije, deklamacije in govori.

Na zaključni proslavi je bilo obdarovanih 14 najboljših učencev in dva najbolj revna otroka iz vrtca. Nagrada je bila knjiga s posvetilom OLO Ljubljana okolica.

Spremembe v učiteljskem zboru

V šolskem letu 1946/47 se je upokojil dolgoletni učitelj in ravnatelj vrhniške osnovne šole France Pavletič. Ob upokojitvi vestnega, dobrega vzgojitelja ter ljubitelja šolske mladine je mladina v znak hvaležnosti pripravila proslavo. Enako je storil tudi učiteljski zbor. Pavletič ni bil le upravitelj in pedagoški vodnik, ampak je vedno kazal veliko tovarištva, saj je tudi v času najhujšega terorja spodbujal k boljšemu in lepšemu življenju. Kot je zapisal kronist, je »*kot borec za pravice slovenskega ljudstva bil v času okupacije večkrat zaprt in preganjan. Oba njegova sinova sta odšla v partizane, eden je daroval svoje življenje za boljšo bodočnost. Kot rodoljub in poštenjak je bil že v stari Jugoslaviji zapostavljen, ker se ni strinjal z nazori takratnih političnih strank. Šola je z njegovo upokojitvijo izgubila vzornega upravitelja in šolnika.*« V ta namen je mladina uprizorila igro »Pionirji iz Tihega dola«, ki je bila trikrat dobro obiskana.

Darka Verbole, učiteljica pripravnica. Sprva je učila na Vrhniki, kasneje je bila premeščena v Preserje, za tem še v Polhov Gradec.

Karolina Škufca je bila otroška vrtnarica. Leta 1947 je bila premeščena v DID (Dom igre in dela) v Spodnjo Šiško.

Elizabeta Gajzer, otroška vrtnarica, je bila 1946 premeščena v otroški vrtec Litija.

Milena Šubert, učiteljica, je bila premeščena iz Koroške Bele na Vrhniko, a je bila še isto šolsko leto (1947) premeščena v gluho-nemnico v Ljubljani.

Danijela Vavpotič, učiteljica pripravnica, je bila premeščena na Primorsko, v cono B (17. 12. 1946).

Ivana Dekleva, učiteljica, je bila 1947 premeščena v Ljubljano na Osnovno šolo Bežigrad.

Jože Jordan, učitelj, je bil iz matične šole na Vrhniki premeščen v Ljubno.

Milena Jan, učiteljica, je bila dodeljena na Osnovno šolo Log.

Stane Volk je bil 7. marca 1947 premeščen iz Ilirske Bistrice na Vrhniko, in sicer kot ravnatelj šole.

Slavko Vuk je bil 6. avgusta 1947 premeščen iz Čepovana na Vrhniko.

Franc Pavletič, ravnatelj vrhniške šole, je bil na lastno prošnjo upokojen 31. oktobra 1946.

Začasno je vodila šolo do 20. marca 1947 **Vera Volk**, nato **Stane Volk**.

Med dopusti učiteljstva naj omenimo le porodniški dopust Marije Grabeljšek, in sicer od 1. septembra do 23. novembra 1946. V tem letu so bile na bolniškem dopustu: Petra Petrovčič, Albina Zakrajšek, Karolina Škufca, Eleonora Berginc, Ljudmila Sirnik, Nada Della Savia.

Učiteljski zbor: Šolo je vodil do 31. oktobra 1946 ravnatelj Pavletič, nato učiteljica Vera Volk do 29. marca 1947, potem je prevzel ravnateljsko mesto Stane Volk.

Daniela (Danica) Štular, Frančiška (Fanči) Košmerl – prvi razred

Marija Grabeljšek, Cilka Novak – drugi razred

Vera Volk, Francka Gortnar – tretji razred

Marija Petkovšek, Ljudmila Sirnik – četrti razred

Stana Šušteršič, Petra Petrovčič – peti razred

Albina Zakrajšek, Ana Varšek – šesti razred

Ivana Dekleva – sedmi razred

Anton Pirnat – osmi razred

Eleonora Berginc – ženska ročna dela

Nada Della Savia, Karolina Škufca – otroški vrtec

V šolskem letu 1946/47 so izdelali podrobni učni načrt, ki je bil v korelaciji z okvirnim načrtom Ministrstva za prosveto. Telovadbo in ročna dela so poučevali po predpisanem učnem načrtu. Za ročna dela je imela učiteljica Berginčeva več krožkov, kjer je dekleta seznanila s pletenjem in šivanjem.

Med dijaki v šolskem letu 1946/47 ni bilo hujših **bolezni**. Tudi v tem letu so prevladovali garje, okuženih je bilo 40 otrok. Zdravnik Žekš je med letom skrbno vodil evidenco o otrocih in njihovih boleznih. Zdravstveni pregled za vpis v prvi razred je potekal 25. junija 1947. Na osnovi zdravniškega pregleda in podpore, ki jo je nudila AFŽ organizacija na Vrhniki, je prejemale mleko na šoli 75 otrok dnevno v glavnem odmoru.

Po mnenju kronista je bilo **socialno stanje** prebivalstva zadovoljivo. Standard ljudi se je počasi boljšal, vsega se še ni dobilo, predvsem se je občutilo pomanjkanje industrijskega blaga. *»Ljudje so se z omenjenim stanjem sprijaznili, svoje razumevanje so kazali s tem, da so se redno udeleževali zborov volivcev, prihajali na proslave ... Tudi pri oddaji poljskih pridelkov je kmečko prebivalstvo uvidelo potrebo po oddaji. Delavstvo se je organiziralo v sindikatih. Pri volitvah v krajevne OF odbore so se vsi odzvali in pokazali svojo zavest in pripadnost.«*

Ob nedeljah so večkrat organizirali udarniško delo, in sicer na progi v Borovnici in dvakrat na cesti skozi Vrhniko. Delovale so tudi druge organizacije. Najbolj aktivne so bile ženske v AFŽ, ki so se izkazale pri organizaciji proslav, z raznimi nabiralnimi

akcijami, bodisi v denarju ali hrani. Tudi politično stanje je bilo zadovoljivo, seveda so bili med prebivalstvom nezadovoljni posamezniki »nergači« – kot jih je označil kronist –, ki zaradi osebnih koristi niso bili zadovoljni.

V šolski kroniki beremo, da je država stopila v petletno plansko gospodarstvo. »Prebivalstvo je tudi na dejstvih videlo kako pomemben je plan za delovnega človeka.« Na Vrhnikih so v tem obdobju gradili tovarno usnja, izvajala so se že zaključna dela. Že v prvi polovici leta so začeli zaposlovati večje število ljudi. Zaposlovali so domačine in ljudi iz okolice in od drugod.³⁴ Povpraševanje po delovni sili je bilo iz dneva v dan večje. Število prebivalstva se je večalo, vračali so se izseljenci iz Francije in iz Westfalije, ki jim stara Jugoslavija ni mogla dati kruha. V tem povojnem obdobju je primanjkovalo stanovanj, zato je vodstvo tovarne za svoje delavce začelo graditi stanovanjski blok na Lošci. Blok je obsegal dvanajst stanovanjskih enot. V prvem letu naj bi bili zgrajeni dve stavbi, a se je pri gradnji blokov zataknilo. Izkazalo se je, da je bilo na voljo premalo delovne sile, da bi lahko bila stanovanja pravočasno zgrajena. Poleg tovarne in blokov so na Vrhnikih začeli v mesecu juniju s širjenjem glavne ceste. V ta namen so podrli vse kostonje in lipe.

Socialni status staršev

Na šoli so bili trije učenci, ki niso imeli staršev, in 43 učencev, ki so imeli le enega.

Delavci	168
Poljedelski delavci	36
Mali kmet	86
Srednji kmet	26
Mali obrtnik	73
Nameščenci (zasebni, državni)	34
Upokojenci	10
Svobodni poklici	20

Nacionalnost učencev, 1946/47

Hrvat	1
Bosanec	1
Srb	(4 dečki in ena deklica) 5

ŠOLSKO LETO 1947/48

Pouk se je začel 15. septembra ob 8. uri zjutraj, popoldanski pouk pa ob 13. uri.

Z odločbo ministrstva za prosveto LRS (Vestnik št. 12, z dne 13. septembra 1947/II., št. 15245/1, 11. avgusta 1947) sta bila 5. in 6. razred pretvorjena v sedemletko, sedmi razred pa je ostal kot višji razred osnovne šole.

Pouk v višjih razredih: učenci so imeli predmetni pouk, predelovali so snov prvega in drugega razreda gimnazije. V nižjih razredih so imeli razredni pouk, v sedmem razredu so obravnavali snov za višje osnovne šole.

VPIS:

v osnovno šolo:

153 dečkov, 135 deklic, skupaj 288;

v sedemletko:

44 dečkov, 60 deklic, skupaj 104;

v sedmi razred višje osnovne šole:

21 dečkov, 19 deklic, skupaj 40;

SKUPAJ: 218 dečkov, 214 deklic, skupaj 432.

Učenci so bili razdeljeni v 7 razredov s petimi vzporednicami, skupaj 12 oddelkov.

Med šolskim letom so imeli učenci počitnice v polletju in daljše počitnice v mesecu juliju in avgustu. Ob zaključku šolskega leta so imeli proslavo v Cankarjevem domu. Ob tej priložnosti so bili nagrajeni najboljši učenci.

Prvo polletje je šola končala s slavnostno pionirsko prireditvijo v Cankarjevem domu. Akademija je bila posebej za šolo in posebej za odrasle. Vrhničani so se množično ude-

ležili te prireditve. Program je bil pester in všečen. Nastopi vrhniških učencev so bili zelo uspešni; bili so povabljeni v Domžale, nato še v Kranj in Ljubljano. Na festivalu v Ljubljani so dobili posebno pohvalo.

V tem šolskem letu se je **učni načrt** nekoliko spremenil. Razredniki so morali pripraviti podrobni učni načrt vsak za svoj razred, in sicer na podlagi zveznega učnega načrta, ki ga je pripravilo ministrstvo za prosveto LRS. Telovadbo so poučevali po predpisanem učnem načrtu. V višjih razredih sta poučevala dečke učitelj Anton Pirnat, dekleta pa učiteljica Stana Šušteršič.

Spremembe v **učiteljskem zboru**: Zaradi bolezni je bila v tem šolskem letu upokojena Albina Zakrajšek. Vrsto let je vestno opravljala svoj učiteljski poklic, udeleževala se je pri dramskem krožku. Upokojena je bila tudi Ljudmila Sirnik, ki je aktivno delovala v šoli in izven nje. Službovala je 36 let, in to večinoma na vrhniški šoli. Premeščeni sta bili Ana Varšek in Eleonora Berginc. Obe sta bili premeščeni 27. decembra 1947, prva na šolo Ig, druga pa na šolo v Podlipo. Obe sta opravljali delo zelo vestno. Eleonora Berginc je delovala aktivno pri socialno-zdravstvenem skrbstvu.

Med šolskimi počitnicami sta bili premeščeni z vrhniške šole še Francka Kranjc, ki je želela na metliško gimnazijo. Stana Šušteršič pa je odšla v Šempeter pri Gorici na tamkajšnjo gimnazijo.

Na vrhniško šolo sta prišli Ana Szabo³⁵ in Joža Razinger.

Dopusti: Ljudmila Sirnik, Albina Zakrajšek, Franja Košmerl so bile na bolniškem dopustu. Francka Gortnar pa je bila odsotna zaradi študijskega dopusta, nato zaradi poroda in porodniškega dopusta.

Učiteljski zbor

Daniela (Dana) Štular, Franja Košmerl – prvi razred

Cilka Novak – drugi razred

Marija Grabeljšek³⁶ – tretji razred

Marija Petkovšek – četrti razred

Stana Šušteršič, Petra Petrovčič – peti razred

Stanko Vuk – šesti razred

Anton Pirnat – sedmi razred

Slovenski jezik je v višjih razredih poučevala Francka Kranjc.

Žensko ročno delo so prevzele razredničarke v svojih razredih, ker je bila učiteljica Berginčeva premeščena na šolo v Podlipo. V višjih razredih pa je po učnem načrtu ročno delo odpadlo.

Število razredov se je od prvotnih 12 oddelkov zmanjšalo na 10, združila sta se oba druga in oba tretja razreda. Do združevanja je prišlo zaradi pomanjkanja pedagoškega kadra.

Zdravstveno stanje otrok je bilo zadovoljivo. Pojavljale so se še vedno garje, ki jih je zdravnik Zekš brezplačno zdravil. Vpis in pregled otrok je bil kot druga leta (15. junija 1948).

Socialne razmere

Revnim učencem so skušali pomagati na razne načine, predvsem z obleko in obutvijo ter hrano. V tem šolskem letu so razdelili približno 80 parov čevljev po znižani ceni. S pomočjo mednarodnega fonda je RK razdelil 120 otrokom pomoč v obliki mleka v prahu in nekaj maščobe.

Na Vrhniki je še vedno primanjkovalo delovne sile tako v tovarni usnja kot v drugih podjetjih.

Socialni status staršev

Delavci	188
Kmetje do 10 ha zemlje	65
Kmetje nad 10 ha zemlje	33
Obrtniki, trgovci	39
Državni in privatni uradniki	81
Upokojenci	19
Svobodni poklici	14

Statistični podatki

Slovenci
dečki 222, deklice 198, skupaj 424.

Hrvati
/, deklica 1, skupaj 1.

Srbi
dečki 3, /, skupaj 3.

Bosanci
deček 1, /, skupaj 1.

Razno

V tem šolskem letu je bila tlakovana cesta od Ljubljane do Vrhnike, za naslednje leto pa je bilo predvideno nadaljevanje tlakovanja ceste od Vrhnike do Logatca.

Vse leto je še vedno primanjkovalo stanovanj in delovne sile. Tovarna usnja je dogradila dve stanovanjski hiši na Lošci. Tovarniške družine so se vselile le v eno stavbo, saj je pri drugi primanjkovalo materiala za opremo.

Socialne razmere so vplivale tudi na politično razgibanost prebivalstva. Množično so sodelovali pri vseh domoljubnih manifestacijah – sestankih, zborih volivcev ...

11. marca 1948 je bil opravljen vpis v državljansko knjigo in 17. marca izveden popis prebivalstva. Bile so tudi volitve v okrajni ljudski odbor. Volitev se je udeležilo 97 % prebivalstva.

Julija je bil opravljen vpis ljudskega posojila. Na Vrhniki so vpisali preko milijon din posojila in učitelji so zbrali 26.000 din. Pri vsem delu je sodelovalo in pomagalo učiteljstvo vrhniške šole.

ŠOLSKO LETO 1948/49

Pouk se je začel za nižje razrede 3. septembra, za sedemletko pa 6. septembra. V razredih sedemletke je veljal predmetni pouk, v nižjih razredih pa razredni pouk.

VPIS:

v osnovno šolo:

172 dečkov, 145 deklic, skupaj 317;

v sedemletko:

74 dečkov, 90 deklic, skupaj 164;

SKUPAJ: 246 dečkov, 235 deklic, skupaj 481.

Šolske počitnice so bile med 15. in 30. januarjem 1949. V tem času so organizirali izlete v bližnjo okolico in se ukvarjali s športom. Od 27. aprila do 2. maja so imeli učenci prosto, in sicer na čast osmi obletnici ustanovitve OF in praznovanja 1. maja. Šolsko leto so zaključili s 16. junijem. Na sedemletki so imeli učenci 20. junija tečajni izpit, ki je trajal do 25. junija.

Zaključne izpite na osnovni šoli so imeli na vrhniški šoli skupaj s šolo iz Ligojne. V komisiji so bili učitelji vrhniške šole, iz Podlipe in Ligojne. Uspeh je bil zadovoljiv.

Na sedemletki je bilo pripuščeno k izpitu 19 dijakov in dijakinj. Ostali so imeli popravne izpite, ki so jih opravili v jeseni. Učni uspeh je bil v nižjih razredih 84,4 %, na sedemletki pa 42,3 %. Na šoli je bilo povprečno 70,1 % pozitivnih uspehov.

Učenci višjih razredov so obiskali Zagreb in si ogledali njegove znamenitosti. Pionirji so obiskali Postojnsko jamo. Učenci tretjega in četrtega razreda so šli v Opatijo. Igralska družina (krožek) je obiskala Sežano in tam tudi nastopila.

Spremembe učiteljskega zbora

Za strokovnega učitelja petja je bil sprejet učitelj Stanko Habe³⁷.

Slavko Vuk je bil dodeljen šoli na Rakitni

(10. 12. 1948).

Stane Volk je bil dodeljen šoli v Trbovljah (22. 2. 1949).

Gregor Novak se je vrnil na vrhniško šolo, imenovan za ravnatelja (15. 9. 1949).

Emilija Pujić je bila premeščena iz Stranj pri Kamniku na vrhniško šolo (2. 3. 1949).

Daniela Štular je bila imenovana za začasno ravnateljico vrhniške šole. Kasneje je bila premeščena na Zaplano (25. 3. 1949). Na vrhniško šolo se vrne še isto leto meseca septembra.

Stane Mulej je bil imenovan za ravnatelja nižje gimnazije na Vrhniki (2. 7. 1949).

Ana Szabo je bila premeščena v Iško vas (2. 7. 1949).

Anica Čelebić je bila premeščena iz Škofje Loke na vrhniško šolo, kjer začne poučevati 15. decembra 1949.

V tem letu pedagoški kader ni imel daljših **dopustov**. Na trimesečnem porodniškem dopustu je bila učiteljica Košmerl.

Učiteljski zbor

Ana Szabo in Franja Košmerl – prvi razred

Joža Razinger, Cilka Novak – drugi razred

Danica Štular, Marija (Minka) Grabeljšek – tretji razred

Vera Volk – četrti a in b razred

Marija Petkovšek, predmetna učiteljica – peti razred

Petra Petrovčič, predmetna učiteljica – šesti razred

Anton Pirnat – sedmi razred

Stane Habe

Slavko Vuk

Zaradi pomanjkanja učnih moči je med letom učila Ana Szabo oba prva razreda, učiteljica Novak oba druga razreda, učiteljica

Štular oba tretja razreda in Vovkova oba četrta razreda.

Zdravstveno stanje otrok je bilo v tem šolskem letu zadovoljivo. 8. februarja je bilo na šoli organizirano cepljenje proti tuberkulozi. Cepljeni so bili vsi šolski otroci, učitelji in hišnik. V juniju pa je bil organiziran obvezen pregled vseh otrok, ki so se jeseni vpisali v prvi razred vrhniške šole.

Socialne razmere

Zaradi pomanjkanja čevljev je dobila šolska mladina 80 parov nizkih čevljev. Čevlje so plačali polovico z boni, polovico pa z denarjem.

Po 10. januarju 1949 je začela delovati tudi šolska kuhinja, kjer so dobivali otroci obroke kakava ali kave in kruha. Hrano je poslal MDF (Mednarodni dečji fond). Kuhinjo je vodila učiteljica Petrovčič. Mleko je prejemale 340 učencev, 248 pa tudi kruh.

Razno

V letu 1948/49 so Vrhnici s prostovoljnimi delom pospešili delo pri vrhniškem vodovodu. Speljan je bil vodovod s črpalko iz Primcovega studenca do vodnega hrama pri Sv. Trojici. V šolski kroniki je zapisano, da z novo napeljanim vodovodom na Vrhniki ni več primanjkovalo vode, celo višje ležeče hiše so bile preskrbljene z njo.

Drugo pomembno delo, pri katerem so Vrhnici sodelovali, je bila gradnja športnega stadiona. Prostor so izbrali ob Ljubljani v bližini šole na Lenarčičevem travniku. Z delom so začeli 1. septembra 1949, končali pa so decembra 1950. Pri delu so pomagali krajan in šolska mladina. Kopali so zemljo in jo odvažali s samokolnicami.

Med ostalimi akcijami so krajan uredili Cankarjev dom znotraj in zunaj. Dom je prevzela organizacija Zveze borcev.

Na Drči so 27. novembra 1949 odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja. Pod spomenikom je grobnica, v

katero so bili prepeljani po vsej naši zemlji raztreseni padli borci – partizani.

V Močilniku so uredili prostor za zabavo, kjer je Turistično društvo postavilo pivnico z dvema plesiščema. Ob nedeljah so se tam radi zbirali Vrhničani. Obisk je bil množičen.

Takratna država je v tem letu pridobila še več ugleda v svetu. Oktobra 1949 je postala redna članica Varnostnega sveta. To je bil tudi čas hudega pritiska na našo državo s strani Rusije – to je bil čas informbiroja in z njim povezanih mednarodnih in notranjih političnih pritiskov. Kronist vrhniške osnovne šole piše, da so državljani – Vrhničani kmalu razumeli, kaj se dogaja in so sledili vsem pozivom takratne oblasti.

ŠOLSKO LETO 1949/50

Šolsko leto se je pričelo 1. septembra, reden pouk se je začel 3. septembra. Konec šolskega leta je bil 20. junija, 21. junija pa redovalna konferenca. 24. junija so otroci dobili spričevala. Zaključna slovesnost je bila v Cankarjevem domu.

Otroci so imeli med šolskim letom polletne počitnice od 15. do 31. januarja.

VPIS:

Vpisalo se je:

178 dečkov, 151 deklic, skupaj 329 otrok.

Prvič po vojni je pouk potekal v vseh razredih in paralelkah nemoteno. Zaradi pomanjkanja pedagoškega kadra, ki je botroval v prejšnjih letih, da so razrede združevali – se to v tem šolskem letu ni zgodilo – ker je bil v tem letu učiteljski zbor celoten, so manjkajočo učiteljico nadomestili s suplencami.

Ob začetku šolskega leta so pripravili podroben **učni načrt** v skladu s planskim delom na osnovni šoli. V tem letu so bili ukinjeni končni izpiti po 4. razredu za prestop v niž-

jo gimnazijo. Pri izpitih so ugotovili, da so razredniki vložili veliko truda, saj so učence pripravili tako, da so lahko sledili pouku tudi v nižji gimnaziji.

Spremembe v učiteljskem zboru

15. septembra 1950 je bil imenovan za ravnatelja šole Grega Novak. Daniela (Danica, Dana) Štular-Tatalović, prejšnja upraviteljica, je bila premeščena na Zaplano, a se je kmalu vrnila na vrhniško šolo. Iz Škofje Loke je bila premeščena na vrhniško šolo 15. decembra 1949 učiteljica Anica Čelebić.

Krajši dopust sta imela Gregor Novak in Jožica Razinger. Emilija Pujić je imela trimesečni porodniški dopust, Ana Čelebić pa enomesečni bolniški dopust.

Učiteljski zbor

Prva dva razreda – razredničarki: Franja Košmerl, Daniela (Dana) Štular-Tatalović.

Druga razreda: Cilka Novak in Ana Čelebić. Ko je le-ta odšla na porodniški dopust, pa Emilija Pujić.

Tretja razreda: Marija (Minka) Grabeljšek, Jožica Lukačević.

Četrti razred pa Grega Novak in Vera Volk.

Stanko Habe je na šoli od drugega razreda dalje poučeval petje.

Zdravstveno stanje šolske mladine je bilo zadovoljivo brez posebnih infekcijskih bolezni. Učenci prvega in drugega razreda so bili cepljeni proti davici 25. februarja 1950. Zdravstvena ekipa ministrstva iz Ljubljane je izvedla fluorizacijo zob šolski mladini, in sicer 22. aprila, 13. maja in 3. junija. Fluorizacijo so izvedli pri 300 otrocih.

Tragičen dogodek se je zgodil 14. marca, ko je Egidija Cankarja, učenca 2. a razreda, po nesreči ustrelil brat.

Socialne razmere v šolskem letu 1949/50

Šolska mlečna kuhinja je delila malico 200

učencem. Vsak dan so prejeli mleko, kakav ali kavo. Kruh je dobilo 150 otrok. Kuhinja je vodila Daniela (Danica) Štular-Talovič, vzdrževal pa jo je OLO – Ljubljana okolica, in sicer poverjeništvo za socialno skrbstvo – MDF. Pomoč v hrani se je vsem učencem vidno poznala.

Šolski otroci so bili med šolskim letom preskrbljeni z obutvijo in obleko. Obisk šolskega pouka je bil v vseh razredih redan.

Socialna sestava staršev

Delavci	113
Kmetijski delavci	8
Srednje bogati kmetje	43
Siromašni kmetje	21
Obrtniki	21
Uslužbenci	54
Ostali poklici	68
Po narodnosti je bilo na šoli 325 Slovencev, dva Hrvata in dve Srbkinji.	

Šolsko poslopje in vrt

Takoj po osvoboditvi, maja 1945, so šolsko poslopje s prostovoljnim delom obrtniki in ostali krajanji delno popravili: razbite šipe na oknih in polomljena vrata, vodovod in sanitarije; popleskali in očistili so stavbo, da so se učenci lahko iz dislociranih prostorov vrnili v šolsko poslopje. Vsa naslednja leta, od 1945 do 1948, na šolskem poslopiju in na vrtu ni bilo niti popravil niti obnove. Pred šolskim poslopijem so leta 1948 zaradi ureditve in širitve glavne ceste požagali vse lipe. Po štirih letih so junija 1949 s finančno pomočjo ministrstva za prosveto prepleskali okna (okvirji), jih zatesnili in zasteklili. (Opomba v kroniki, da okna niso bila prepleskana – Novak).

Za vrt so skrbeli vsi člani učiteljskega zbora. Razdeljen je bil med učitelji in dijaki, vsak je obdeloval del vrta. Učenci so imeli del vrta, ki je bil namenjen preizkuševališču za žita. Vrtnarski krožek je vodil ravnatelj šole. V šolskem letu 1949/50 so dijaki v del šolske-

ga vrta posadili nekaj divjakov in preko 500 sončnic. Semen pa so pobrali bore malo, saj so jih prehiteli ptiči.

Tečaji – oddaja prostorov

Na vrhniški šoli so začeli v šolskem letu **1945/46** oddajati proste šolske prostore v najem za izobraževalne namene. Oddajali so jih do leta 1949.

Učiteljskim tečajnikom so oddali v času velikih počitnic 1946 prostore v II. nadstropju. Tečaj je vodil okrajni šolski nadzornik Janez Perenič. V telovadnici so bili od 1. maja do 15. junija 1946 gojenci ljubljanske srednje tehniške šole, ki so kot praktikanti pri gradbenem podjetju Gradis sodelovali pri gradnji tovarne usnja Kalin. V treh učilnicah v I. nadstropju so imeli predavanja oficirji, rekruti pa analfabetske tečaje. Profesorski zbor iz Logatca je vodil gimnazijske tečaje.

Na šoli so organizirali marca **1947** harmonikarski tečaj. Učenci so imeli vaje, pod vodstvom učitelja Sameja iz Domžal, dvakrat na teden v pevski sobi. Bili so uspešni, saj so pod vodstvom mentorja velikokrat nastopali.³⁸ Poleg harmonikarskega tečaja so bili v najetih učilnicah še drugi tečaji:

- Oficirska gimnazija, ki je imela predavanja trikrat na teden v treh učilnicah. Oficirsko gimnazijo je vodil profesorski zbor iz Logatca.
- Dve učilnici sta bili na razpolago za analfabetski tečaj vojakov rekrutov. Tečaj pa so vodili vojaki.
- Dvakrat na teden so imeli na šoli harmonikarski tečaj za pionirje, ki ga je vodil učitelj Sameja. Pionirji so velikokrat nastopali s svojim mentorjem. Vaje so imeli v pevski sobi.
- Za polkvalificirane delavce je tovarna usnja leta 1947 organizirala v večernih urah trikrat tedensko knjigovodski te-

91. Vrhniški harmonikarji 1947. Od leve, prva vrsta: Leon Mihevc, Milena Hodnik, Maruša Stržinar, Primož Rožmanc, Martina Kavčič, Alojz Drašler, Mira Okrajšek, Marinka Grom, Majda Brilej; druga vrsta: Franci Oblak, Marija iz Idrije, (por. Peič), Boža Mauri, Ančka Grom, profesor Tone Sameja, Neda Novak, Mirjam Langenvalter, Jana Žitko, Vilibald Pušnik; zadnja vrsta: Štefka Celarc, Erna Biba Gutnik - edina violina, Tončka Dobrovoljc, Ani Mencin, Anton Gutnik, Draga Žitko, Milena Rotar, Mitka Petrovčič, Demšar (iz Sinje Gorice). (Fotografijo hrani Muzejsko društvo Vrhnika. Podatki: Amalija Majer.)

čaj. V letu **1949/50** so imeli delavci tovarne usnja priprave na zaključni izpit. Gregor Novak jih je učil zgodovino in zemljepis.

- V času poletnih počitnic leta 1947 so imeli tečaj vajenci v gospodarstvu, in sicer krojaške stroke. Tečaj je bil organiziran internatsko, vpisalo se je 56 vajencev. V najemu so imeli I. nadstropje. Za spalnice so uporabljali tri učilnice, dve pa za učilnici. Kuhinjo so imeli v prizidku ob telovadnici. 7-tedenski tečaj je vodil ravnatelj Stanko Volk s šolskimi kolegi.

Množičnih tečajev, ki so bili značilni za prva poveljna leta, pa po letu 1950 ni bilo več.

Vrtec, gospodinjstva, obrtna šola

V šolskem letu 1945/46 sta dobila v šolskem poslopju začasne prostore otroški vrtec in gospodinjstva šola.

Novoustanovljeni vrtec je odprl vrata 12. novembra, gospodinjstva šola pa 1. decembra. Otroški vrtec in gospodinjstva šola sta imela začasne prostore v ravnateljevem stanovanju.

V vrtec se je vpisalo 72 otrok, in sicer 34 dečkov in 38 deklic. Otroke so razdelili v dva oddelka: v dopoldanski, ki je štel 14 dečkov in 20 deklic, skupaj 34 otrok, in v popoldanski, ki je štel 20 dečkov, 18 deklic, skupaj 38 otrok.

Naslednje leto so starši vpisali v vrtec 64 otrok. V vrtcu so imeli dva oddelka, dopoldanskega in popoldanskega. Starejši otroci so bili v vrtcu dopoldne, mlajši pa popoldne. Vrtec se je avgusta 1947 preimenoval v Dom igre in dela. Nato so vrtec ukinili. Kot samostojna ustanova se je preselil v stavbo KLO na Novi cesti. Učiteljici Della Savia in Škufca nista bili več članici učiteljskega zbora osnovne šole Vrhnika. Učiteljica Škufca je bila v šolskem letu 1946/47 premeščena v DID Spodnja Šiška.

Učiteljico Danijelo Vavpotič, ki je bila iz varstvene ustanove premeščena 17. decembra 1946 v cono B – Primorje, je v dopoldanskem oddelku nadomestila Elizabeta Gajzer.

Gospodinjska šola

Gospodinjska šola je odprla vrata 1. decembra 1945 v okviru vrhniške šole. Prvo šolsko leto se je vpisalo 18 deklet. Oddelek gospodinjske šole sta vodili Vida Fister in Sonja Caserman. Gospodinjska šola se je 7. januarja 1946 pod vodstvom Vide Fister osamosvojila. Najela je prostore v prejšnji gospodinjski šoli. Po odcepitvi učiteljici Fister in Caserman nista bili več članici učiteljskega zbora osnovne šole Vrhnika.

Obrtna šola

Hkrati z gospodinjsko šolo je začela delovati tudi obrtna šola 1. decembra 1945. Šolo je do upokojitve vodil Franc Pavletič, njegovo delovno mesto je nato prevzel Anton Pirnat. Šola je imela najete prostore v vrhniški osnovni šoli. Prvo leto je bila šola dvoletna. Prvo leto po osvoboditvi je šolo obiskovalo 46 učencev. Poučevali so: Franc Pavletič, Gregor Novak, Anton Pirnat, Stane Volk. Po potrebi so učili tudi drugi učitelji bližnjih šol in upokojenci. Zaključek šolskega leta na obrtni šoli je bil 27. junija 1946. Naslednje šolsko leto se je vpisalo na obrtno šolo 66 učencev. Učenci so imeli pouk trikrat na teden popoldne v treh šolskih učilnicah.

V šolskem letu 1947/48 je obiskovalo šolo 60 učencev. Število vpisanih je nihalo, saj je v šolski kroniki omenjena tudi številka 69 – morda tudi zaradi ukinitve tretjega razreda, ker je večina učencev (vajencev) tretjega letnika že opravila pomočniški izpit. Ob zaključku šolskega leta, 15. junija 1948, so imeli skupno proslavo. Gojenci vajeniške šole so ob tej priložnosti pripravili razstavo svojih šolskih izdelkov.

V šolskem letu 1948/49 so se izmenjali kar trije učitelji, ki so vodili šolo. Po odhodu Slavka Vuka je vodstvo prevzel upokojeni učitelj Pavletič, za njim je prevzel vodstvo učitelj Anton Pirnat. Učenci tretjega letnika obrtne šole so ob zaključku šolskega leta imeli zaključni izpit in pripravili so razstavo svojih izdelkov. Po petih letih so se učitelji na obrtni šoli le odločili, saj so z ostalimi odločujočimi faktorji v letu 1949/50 natančneje opredelili, kakšno obrtno šolo potrebujejo na Vrhniku. Glede na potrebe so se odločili za obrtno šolo raznih strok.

V šolski kroniki žal niso navedeni podatki, katere predmete so poučevali in kateri poklici so bili na Vrhniku potrebni izobraževanja. Vrhniška obrtna-vajeniška šola je sodila med splošne strokovne obrtne šole, kjer so se izobraževali skupaj učenci – vajenci različnih strok.

Privatna glasbena šola

Jesen 1949 je bilo ustanovljeno KUD (Kulturno in umetniško društvo) Stane Dobovičnik. V društvo se je vpisalo več kot 100 članov. Že v decembru so priredili predstavo »Novoletna jelka«. Ob tej priložnosti so obdarili 600 otrok. Društvo je bilo zelo aktivno in je mnogokrat nastopalo. Med ostalimi prireditvami je sodelovalo tudi na tekmovanju s Kreftovimi Celjskimi grofi, kjer je bilo v okrajnem merilu ocenjeno kot najboljša.

S poukom je jeseni pričela v povezavi z društvom delovati privatna glasbena šola KUD Stane Dobovičnik. Takrat pri nas še ni bilo privatnih glasbenih šol, zato je vrhniška delovala v okviru društva KUD Stane Dobovičnik. Začetki glasbenega šolstva segajo v leta 1948/49, ko so starši vrhniških otrok izrazili željo in dali pobudo za ustanovitev oddelkov glasbene šole. Ravnatelj vrhniške osnovne šole je odstopil prostore, v katerih so začeli poučevati.³⁹ V šolski kroniki pa

92. Kontrolna knjižica Glasbene šole KUD Stane Dobovičnik Vrhnika, šol. l. 1949/50.

je zapisano, da je šolo ustanovil ravnatelj osnovne šole Gregor Novak, kot predsednik omenjenega društva. V šolo se je vpisalo 84 učencev. V šoli so poučevali klavir, harmoniko, violino, pihala in teorijo. Pedagogi na šoli so bili: Stanko Habe, Rudolf Piliš, Tone Sameja, Jože Klepec, Milan Stibilj. Vodja pa je bil Gregor Novak.

"Glasben šola« KUD Stane Dobovičnik je priredila 16. junija 1950 svojo prvo produkcijo.

Organizacije

Med vojno na šoli ni delovalo nobeno društvo, nobena šolska organizacija. Že prvi mesec po osvoboditvi je oživela mladinska organizacija. Takoj so ustanovili mladinski pevski zbor pod vodstvom Ivane Dekleva, zbor mladih pionirjev in pionirk pod vodstvom Ljudmile Sirnik ter Podmladek rdečega križa pod vodstvom Marije Žekš.

Mladinski-pionirski pevski zbor je vodila

leta **1945/46** učiteljica Daniela (Danica) Štular, zbor višjih razredov pa Albina Zakrajšček. Na šoli je deloval tudi odsek za telovadbo. Pionirje sta vodila Anton Pirnat in Stana Šušteršič. Mladinski telovadni odsek pa sta vodila Anton Pirnat in Francka Gantar. Nastopali so na šolskih akademijah, tekmovanjih in na festivalskih prireditvah. Pod vodstvom Antona Pirnata so učenci na Miklavžev dan organizirali obdarovanje šolskih otrok in varovancev otroškega vrtca ter Bosančkov. Ob tej priložnosti so uprizorili Triglavsko rožo. V juliju so dvakrat odigrali Mogočni prstan, delo Milčinskega. V Sindikalnem domu (Rokodelski dom) so vsako drugo nedeljo priredili lutkovno igro za mladino in odrasle.

Med letom so učenci zbirali star papir, železo, gume, steklo, obrabljene žarnice, zdravilna zelišča, bukov žir in drugo. Zbrano so oddali novo nastajajoči industriji.

Podmladek Rdečega križa pod vodstvom Marije Žekš je štel 193 članov, dopisoval se je z ostalimi organizacijami v ožji in širši domovini. 24. marca 1946 so priredili akademijo. Zbrali so 4.387 din. Zbrano vsoto so poslali glavnemu odboru Rdečega križa. V zameno za zbrani in oddani denar so dobili 22 kg sladkorja, 20 l ribjega olja, zdravila za šolsko lekarno in 60 kosov zvezkov, ki se je razdelilo med člane.

V šolskem letu **1946/47** so delovali na šoli:

- Pionirska organizacija;
- Dramska skupina pod vodstvom učiteljice Pirnata. Lutkovno gledališče v tem šolskem letu ni delovalo zaradi premajhnega zanimanja učencev.
- Pionirski pevski zbor je vodila učiteljica Daniela (Danica) Štular.
- Vsako leto so organizirali nabiranje žira, polžev, želoda. Pogozdovali so v okolici borovniškega mostu in ob železniški progi, kjer so v času vojne izsekali gozd.

Mladina je sodelovala tudi pri udarniškem delu pri gradnji ceste.

- Denar, ki so ga učenci zbrali z nastopi, so porabili za nakup radia in mladinske literature za šolsko knjižnico.

Naslednje šolsko leto **1947/48** so delovale vse že imenovane organizacije. Omenimo le, da je na šoli delovala pionirska organizacija, ki je imela tedenske sestanke po razredih.

V tem letu so začeli z organizacijo krožkov. Najbolj sta bila obiskana ruski in modelarski krožek. Učenci so aktivno sodelovali pri mnogih akcijah. Jeseni in spomladi so sodelovali pri pogozdovanju. Vse leto so pod vodstvom učitelja Pirnata čistili, urejali, sadili park pred šolo in skrbeli za telovadišče.

23. septembra **1948** so posadili 3.100 smrekovih sadik nad Štampetovim mostom. Med 13. in 15. februarjem 1949 so priredili akademijo s pestrim sporedom. Stroške za dvorano, kurjavo in razsvetljavo naj bi pokrili s prodajo vstopnic, vendar je prevladala odločitev, da je zasluženi denar bil namenjen za potrebe šolske mladine.

Učenci so očistili park pred šolo. V tednu ceste so pometli tudi novo tlakovano cesto od Jelovška do mlekarne. V tem šolskem letu so učenci obiskovali že devet različnih krožkov. Pri nabiralnih akcijah so zbrali 110 kg starega železa in nekaj vreč starih cunj. Podjetje Odpad jim je nakazalo za nabrano blago 1.195.50 din. Ta denar so porabili za izlet v Postojnsko jamo.

Šolska mladina je 12. aprila pogozdila področje na Kladivu s 1.500 smrekami.

Pionirski pevski zbor vrhniške šole je imel nastop na ljubljanskem radiu 5. maja 1949.

13. aprila 1949 so pionirji izvedli pomladanski kros pri Sv. Trojici. Zmagovalci so dobili knjigo, kot najboljši pionirski odred v okraju Ljubljana okolica so bili nagrajeni z dvema

žogama, dobili so 2 para boks rokavic in boks žogo ter bombe. Dobili so tudi 4 štajerske kokoši in petelina.

V šolskem letu **1949/50** je na šoli delovala pionirska organizacija pod vodstvom LMS (Ljudska mladina Slovenije). Čeprav je uradno vodil pionirje odbor LMS, so imeli za sluge za dobro delovanje organizacije le učitelji, predvsem učiteljica Jožica Razinger. V vsakem razredu so imeli lepo urejene stenčase, tudi odredni stenčas je bil odraz dela pionirjev. Med letom so se učenci vrhniške šole družili z učenci v Ligojni, Blatni Brezovici. Med letom so sodelovali pri raznih zbiralnih akcijah: zbirali so staro železo, papir, steklo, cunje. Zbran material so oddali podjetju Odpad. Očistili so park pred šolskim poslopjem in skrbeli za lepo ureditev Cankarjevega spomenika. Posejali so travo ob spomeniku Partizana. V šoli pa so sodelovali pri raznih interesnih dejavnostih – v krožkih.

Šolske slovesnosti

Spremembe na področju šolskih slovesnosti, na katerih so praznovali državne, kulturne in cerkvene praznike, so bile precejšnje. Državni prazniki »stare Jugoslavije« so bili ukinjeni, nadomestili so jih novi. V obdobju, ki ga obravnava prispevek, so se ohranili še nekateri cerkveni prazniki, kot npr. praznovanje božiča in miklavža. Po letu 1950 sta bila tudi ta dva ukinjena, ostala sta le kot družinski-osebni praznik. Spremenil se je družbeni in politični red, zato je bilo razumljivo, da so se verski prazniki vrnili v okvir cerkvene inštitucije. Kulturni prazniki niso bili ukinjeni, a so se na šolskih proslavah praznovali – spominjali so se le slovenskih kulturnikov. Med vojnama so na šoli obravnavali in se s proslavami spominjali tudi kulturnikov z drugih področij Jugoslavije.

Vse dogodke na Vrhniki je šolska mladina svečano proslavljala, in sicer je 20. oktobra proslavila drugo obletnico osvoboditve

Beograda in 29. obletnico oktobrske revolucije. Slavnostno je bilo tudi ob volitvah v krajevne ljudske odbore in ustavodajno skupščino FLRJ 11. novembra 1945. Slavnostnemu vzdušju prvih povojnih volitev je s svojo udeležbo ob praznovanju doprinesla tudi šolska mladina, ki je korakala po trgu z narodnimi prapori in prepevala narodne in partizanske pesmi. Mladina in odrasli so okrasili volišča, kamor so se ta dan v skupinah s prapori na čelu, prepevaje domorodne in partizanske pesmi, vsipale množice. Volitev se je udeležilo do 97 % upravičenih volivcev, od katerih je oddalo za kandidate OF 96 %. Na dan objave volitev in proglasitev naše domovine za FLRJ (Federativna ljudska Republika Jugoslavija), dne 29. novembra 1945, je bilo na Cankarjevem trgu kot v čebeljem panju. Šolska mladina je skupaj z ostalim trškim prebivalstvom vzklikala FLRJ in se udeležila povorke. Prvič v zgodovini so se udeležile volitev tudi ženske. Zanimivo je, da so ženske že v drugi polovici 19. stoletja zahtevale enakopravnost z moškimi in s tem tudi volilno pravico. V nekaterih evropskih državah so jo dobile po prvi vojni, in sicer v Veliki Britaniji, Nemčiji, Avstriji, Belgiji in na Švedskem. Ženske v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev in v Kraljevini Jugoslaviji niso imele volilne pravice, dobile so jo po drugi svetovni vojni.

Šolska mladina se je v tem šolskem letu spomnila Ivana Cankarja s spominskim govorom, deklamacijami in recitacijami. K spomeniku so položili venec s trobojnico.

V času od 1. do 8. februarja 1946 so proslavili Prešernov teden, ki je bil posvečen spominu velikega slovenskega pesnika Franceta Prešerna. V ta namen so pripravili razstavo njegovih del in okrasili izložbeno okno trgovine družine Malavašič z njegovo sliko, ki so jo okrasili s cvetjem, zelenjem in zastavami.

Kot vsa prejšnja leta so slavili obletnico ok-

tobrske revolucije in Stalinov ter Titov rojstni dan. Ta praznovanja so v šolski kroniki le bežno omenjena.

Peto obletnico ustanovitve OF je šolska mladina praznovala z ostalim prebivalstvom 27. aprila. Okrasili so pročelje šolskega poslopja z zelenjem, venci, veliko peterokrako zvezdo in s sliko Tita in Stalina – z narodnimi in zavezniškimi zastavami. Tudi Vrhnika je bila ta dan okrašena – postala je pravi cvetlični gaj, ki so ga dopolnjevale narodne in zavezniške zastave. Na Cankarjevem trgu so domače in okoliške organizacije izvajale od 9. do 13. ure slavnostni program. Prireditelj je bila množično obiskana, saj je ta dan skozi kraj šla štafeta, ki je nesla pozdrave Titu iz Trsta, Gorice in ostalega slovenskega Primorja.

Leta 1946 so prvič praznovali državni praznik dela, 1. maj. Pred Domom sindikatov so razvili sindikalni prapor.

9. maja so Vrhničani skupaj s šolsko mladino praznovali dan zmage, tj. prvo obletnico zmage nad okupatorjem.

ŠOLSKO LETO 1946/47

Šolska mladina je kot vsako leto praznovala državne in kulturne praznike. Učenci in učitelji so za te priložnosti pripravili proslave, in sicer novembra na dan oktobrske revolucije, na dan obletnice ustanovitve SFRJ in ob obletnici ustanovitve OF ter ob prazniku dela, 1. maja. Slovesnosti pred praznikom dela so bile pred Sindikalnim domom. Na dan praznika 1. maja je mladina odšla na izlet na Tolsti vrh, kjer je bil partizanski »lagar« v času vojne.

Na obletnico Cankarjeve smrti je mladina pred spomenik pisatelja položila venec. Ob obletnici njegovega rojstva, 10. maja, so učenci okrasili spomenik s cvetlicami. Nanj

93. Po letu 1947 so proslave na Vrhniki ob obletnici Cankarjevega rojstva postale tradicionalne. V kulturnem programu so sodelovali gojenci Doma Ivana Cankarja in gojenke Doma Anice Černejeve (DIC 1882-1997, Ljubljana 1997, str. 52).

so se spomnili z deklamacijami in govorom. V nedeljo, 12. maja, so gojenci Doma Ivana Cankarja iz Ljubljane obiskali Vrhniko in v spomin na pisatelja priredili celodnevno proslavo.

Na Vrhniki so imeli 8. junija pevski festival, ki so se ga udeležile vse šole zahodnega dela ljubljanskega okraja. Festival je vzbudil veliko zanimanje, saj je bil program zelo pester. Prebivalcem Vrhnike je ostal v lepem spominu, saj take prireditve v kraju še ni bilo. V Cankarjevem domu je nastopilo 400 pevcev.

Tudi v letu **1947/48** so praznovali vse državne in kulturne praznike kot prejšnja leta. K vsem praznikom se je ob zaključku šolskega leta 28. junija pridružil materinski dan. Učenci vrhniške šole in sosednjih šol so se udeležili povorke, nato so si ogledali razstavo ročnih del in razstavo rejcev malih živali v Domu armade. Učenci so imeli v Domu

popoldne sejem, zato so primerno uredili dvorišče, postavili paviljone. Pri ureditvi so jim pomagali člani sindikata, ki so postavili na dvorišču vrtljak in gugalnici. Vsi šolarji so dobili pecivo in malinovec s sladkorjem. Sindikati so prireditev podprli s precejšnjim gmotnim zneskom. Ves program sta vodila učitelja Pirnat in Vuk.

Leta **1949** so učenci v tednu matere in otroka od 25. septembra do 2. oktobra obeležili z raznimi prireditvami:

- 1. oktobra so sodelovali učenci pri veliki akademiji v Cankarjevem domu.
- 2. oktobra je bil pionirski sejem. Članice AFŽ so pripravile precej igrac in slaščic za otroke.
- 28. novembra so bile v Cankarjevem domu proslave ob dnevu republike. Poleg ostalih množičnih prireditev so na

akademiji sodelovali tudi šolski otroci.

- 10. decembra je bila v Cankarjevem domu spominska svečanost v čast Ivanu Cankarju. Dopoldne je bila spominska svečanost pred njegovim spomenikom, učenci so položili venec.
- 31. decembra je KUD St. Dobovičnik za učence pripravilo novoletno jelko. Ob tej priložnosti so bili vsi učenci in predšolska mladina obdarjeni, in sicer je bilo obdarjenih več kot 600 otrok.

Ob stoletnici smrti Franceta Prešerna so imeli 8. februarja **1950** na šoli razredne proslave. Zvečer je bila v Cankarjevem domu v sodelovanju s šolsko mladino velika akademija.

Kronist vrhniške šolske kronike je v letu 1950 omenil praznovanje 8. marca, tj. dan žena, ki so ga obeležili z razrednimi proslavami. Razredne proslave so imeli tudi za 27. april in 1. maj. Proslave ob obletnici oktobrske revolucije ni bilo več, saj smo se politično in gospodarsko razšli s Sovjetsko zvezo (Rusijo).

Zaključni dan so imeli dijaki v Cankarjevem domu 24. junija. Ob tej priložnosti je prejel 16 odličnjakov lepe knjižne nagrade, 24 odličnjakov pa pohvale. Vsi nagrajenci so bili pogoščeni. Pogostitev je organiziral KLO Vrhnika.

Ljubljanska drama je na Vrhniku 5. marca 1950 gostovala s Cankarjevo dramo Za narodov blagor. Predstavo si je ogledalo več kot 1.000 ljudi.

V Cankarjevem domu so imeli koncert 1. in 2. maja. Osrednje slovesnosti, ki je bila v Ljubljani, so se udeležili predstavniki vrhniških sindikalistov.

Gojenci Doma Ivana Cankarja iz Ljubljane so 9. maja obiskali Vrhniko in pripravili veliko proslavo. Priredili so tudi športno tekmovanje med učenci nižjih in višjih razredov osnovne šole ter dijaki internata. Popoldne so »Ljubljančani« priredili slavnostno akademijo v Cankarjevem domu. Dvorana je bila napolnjena do zadnjega kotička.

Učenci so si ob 100-letnici železnice ogledali razstavo v Ljubljani, ki je bila odprta od 11. septembra do 11. oktobra.

V tednu knjige, od 17. do 24. septembra, so učitelji navduševali mladino z raznimi predavanji za branje slovenskih knjig. Učenci pa so ob tej priložnosti prodajali spominske značke. Prodali so jih več kot 700.

Od 2. do 9. oktobra so učitelji v gasilskem tednu spregovorili o pomembnosti te organizacije.

V tednu pogozdovanja so pionirji posadili 1.500 smrekovih sadik.

V tednu varčevanja, od 1. do 7. decembra, je več učencev dobilo pri poštni hranilnici hranilno knjižico. Hranilno knjižico je dobila tudi šola. Vanjo so učenci vlagali razredne prihranke.

Mladinski časopisi

Po vojni so bile razmere glede šolskih in poljudnih knjig dokaj slabe. Knjižnica v letu 1945/46 se ni pomnožila, razen z mladinski-ma listoma Cicibanom in Pionirjem ter učiteljskim glasilom Popotnik. Poverjenica za Ciciban je bila Cecilija Novak, za Pionir pa Franja Košmerl. Zaradi pomanjkanja učbenikov sta oba mladinska lista nadomeščala čitanko pri jezikovnem pouku. Bila sta primerna tako kot učna literatura in kot domače branje. Na Ciciban je bilo naročenih 210 učencev, na Pionir pa 200.

Mladinsko knjižnico je leta **1946/47** preuredila Franja Košmerl, zastarele in raztrgane knjige je izločila, naročila nove, sodobne knjige. Knjižnica je štela 433 enot. Tudi v učiteljski knjižnici so stare enote dopolnili z novimi s področja pedagogike. V tem letu je bilo naročenih na Ciciban 169 učencev, na Pionir 209. Cecilija Novak je ostala poverjenica za Ciciban, Pionir pa je prevzela učiteljica Vera Volk.

Mladina je tudi v šolskem letu **1947/48** z zanimanjem segala po mladinskih listih. Redno so prejeli 203 izvide Pionirja in 201 izvide Cicibana. Knjižnica je naročila v tem šolskem letu še 115 izvodov Pionirskega lista. Mladinska knjižnica je štela 427 knjig.

Naslednji dve šolski leti, 1949 in 1950, so v mladinski knjižnici ostali zvesti Pionirju, Cicibanu in Pionirskemu listu.

V zadnjem letu poročanja vrhniške šolske kronike so na šoli za učiteljsko knjižnico naročili vrsto novih strokovnih revij, in sicer Popotnik, Človek in zdravje, Novi svet, Sodobna pedagogika, Priroda, Človek, Zdravje, Sadjarstvo, Vinarstvo in Obzornik.

Poučni filmi in radijske ure

Med šolskim letom **1947/48** so učencem v Cankarjevem domu prvič predvajali šest poučnih filmov. Tri filme so si ogledali v šoli.

V letu **1948/49** so učenci gledali **poučne filme** iz zgodovine, zemljepisa in biologije v šolskem poslopju. Učencem so predvajali filme s pomočjo projektorja, ki ga je ravnatelj dobil iz Logatca. Učenci so 5. februarja 1949 gledali film Na svoji zemlji.

V letu **1950** so dobili učenci vstopnice za kino predstave po znižani ceni. Ogledali so si lahko le filme, ki so bili primerni za mladino. Predstave so si učenci ogledali skupinsko.

V pionirski sobi so vsak torek poslušali radijske ure. Najbolj so jim bile všeč pravljice igre in pravljice.

Počitniške kolonije

Že med obema vojnama so šolske otroke peljali na morje; bolne, predvsem tiste s tuberkulozo, so pošiljali na Rakitno. Nekaj let po vojni, dokler se socialne in gospodarske razmere niso uredile, so hodili otroci le na enodnevne izlete. Leta **1948** so 23 učencem vrhniške šole omogočili počitnikovanje na Bledu. Delovna brigada šolske mladine iz Kočevja je obiskala Vrhniko v avgustu 1948. Na Vrhniki in njeni okolici so učenci nabirali zdravilne rastline. Prvo zdravstveno počitniško kolonijo v Puli so organizirali v juliju **1949**. V koloniji sta bili dve izmeni. V obeh so bile samo deklice. Vse so bile zdrave, med njimi je bil le en primer škrlatinke. AFŽ je organizirala počitniško kolonijo na Bledu za 25 otrok. Počitnikovali so v hiši Zveze borcev Vrhnika. Po vrnitvi domov so nastopili in pokazali, kaj so se naučili na Bledu.

Leta **1949/50** so prišli na Vrhniko hrvaški učenci. V šolski stavbi je v dveh izmenah bivalo 180 dijakov. Vsi so bili navdušeni nad Slovenijo.

ZAKLJUČEK

V tem prispevku, ki govori tudi o šoli v vojnem času, premišljujemo o vojnem nasilju, nasilju nad otroki. Zaključek posvečamo 12-letnemu dečku, ki mu usoda ni bila naklonjena, bil je žrtev nesmiselne vojne. Na tragično zgodbo o dečku, učencu vrhniške osnovne šole, smo naleteli ob pregledovanju arhivskega gradiva. Morda je bralec že ugotovil, da je to zgodba Janeza Mraka. Po njem se je nekaj časa imenovala vrhniška osnovna šola.

Po zapisu Helene Car in Marjance Kozelj »Kaj pripoveduje Mrakova mama o svojem sinu«,

ki je izšel leta 1960 v časopisu Kurir⁴⁰, deloma povzemamo zgodbo.

"Zaradi nasilja, ki ga je okupator izvajal nad domačim prebivalstvom, so bili nekateri prisiljeni oditi v gozd. Mnogi so se pridružili partizanom. Mnogi so ostali doma in pomagali partizanom, tako je tudi družina Mrak med vojno sodelovala s partizani. Na Vrhniki so vedeli za njihovo delovanje, zato so jih oblasti nameravale prijeti. Družina se je na opozorilo, da jim grozi zapor in morda tudi taborišče ... še pravi čas, na sveti večer umaknila proti Storževemu griču, nato na Staro Vrhniko k sorodnikom, pot jih je nato vodila še z nekaterimi drugimi prebivalci Stare Vrhnike na Planino v partizanski bunker. Od tod so odšli proti Brezjem in Dobravi, nato pa še proti Polhovemu Gradcu. Ves čas je Janez bil ob materi. V polhograjskih dolomitih so naleteli na četo, ki se je borila z Nemci. Splet okoliščin je privedel do tega, da je 12-letni Janez postal kurir. Ves čas je bil dejansko izpostavljen nevarnosti, da ga bodo ujeli, in zgodilo se je. Ko je nesel sporočilo partizanski enoti, so ga ujeli domobranci - beli. Kruto so se znesli nad njim - otrokom in ga pustili na mestu dejanja. Neka ženska je našla mrtvega, nepokopanega dečka. Pokopala ga je."

V prejšnji številki smo že zapisali, da so vojne nesmiselne, tragične in maščevalne. Vojne v ljudeh zbudijo najnižje strasti, ki so človeka nevredne. Čas vojne je čas, ko si ljudje ne priznamo človeškega dostojanstva, v vojni smo slepi, nismo sposobni pametnega razmisleka. Ne v vojni ne v miru ne bi smeli drug drugemu odrekati dostojanstva. Vojne in zlasti povojne zgodbe nam vedno znova zastavljajo težka vprašanja. »Zakaj vojne?« Odgovorov je veliko. Nasilje prizadene nedolžne. Najbolj trpijo otroci, ki izgubijo dom, starše ali postanejo še sami žrtve nasilja. Ali je prav, da umirajo otroci? Ali je

prav, da jih enačimo z odraslimi? Še danes v miru veliko govorimo o pravicah otrok, a jim ne prizanesemo niti v miru, kljub tolikim izgovorjenim in napisanim besedam o njihovi zaščiti, nenasilju, izkoriščanju – to so le prazne besede v zraku in na belem papirju. V vojni ni besed, le grozljiva dejanja kažejo, kako smo kljub napredku še vedno nasilni.

OPOMBE

- 1 Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), Osnovna šola Janeza Mraka na Vrhniki, VRH-48, Kronika osemrazredne osnovne šole na Vrhniki, VI. knjiga.
- 2 Tršan, Lojz: Pouk verouka v Sloveniji leta 1947. V: Arhivi XVIII. (1995), str. 103–105.
- 3 ZAL, VRH 48, Zapisniki učiteljskega sveta, zvezek 2/priloga. Ureditev personalnih vprašanj na tamkajšnji šoli, 7. julija 1945, š. 2. V zapisniku je seznam učiteljev, ki so poučevali na vrhniški šoli 1941–1945.

Hinko Ravbar (1905–1985) je bil v jugoslovanski vojski do aprila 1941. Potem je učil na šoli v Dobrniču do avgusta 1942, ko so ga odpeljali v internacijo v Trbiž, nato v Gonars. Jeseni 1943 se je vrnil v Verd k staršem svoje žene, nekaj časa je bil brez službe. Na vrhniški šoli je začel učiti marca 1944. V tem letu so ga v Verdu napadli pripadniki Črne roke.

Arhiv Republike Slovenije, Ministrstvo za prosveto AS 231 (SI AS 321), personalne mape, š. 37.

Hinko Ravbar je bil rojen 19. februarja 1905 v Vrhovljah pri Senožečah. Umrli je 12. januarja 1985 na Vrhniki. Štiri razrede osnovne šole je končal v Repen Tabru, leta 1920 učiteljsiše v Tolminu. Bil je provizorični učitelj v Repen Tabru, Dutovljah, Podgradu, Velikem Dolu. Služboval je v Srednji Bistrici, kjer je bil leta 1933 razrešen in imenovan za učitelja in 1936 za šolskega upravitelja v Zamostju pri Dolnji Lendavi. Pot ga je prinesla tudi na šolo pri Sv. Juriju pri Grosuplju, nato je bil šolski upravitelj v Dobrniču pri Novem mestu. Leta 1932 se je oženil na Vrhniki z učiteljico Marijo Šušteršič. V šolskem letu 1943/44 je učil na vrhniški šoli, začasno zaposlitev na vrhniški šoli so mu podaljšali še v šolsko leto 1944/45. Leta 1946 odide v Sv. Urban (Ptuj). Zadnji podatki v službenem listu so, da je odšel v cono B, in sicer v

Senadole.

Dodatne podatke je posredovala hči, gospa Jelislava Ravbar Tovornik. Po letu 1945 je Hinko Ravbar služboval v Doberdobi, med leti 1946 in 1947 je bil organizator slovenskega šolstva na Svobodnem tržaškem ozemlju, v Senadolah je poučeval 1947 in 1948, v Tomaju 1949–1952, Ilirski Bistrici 1952–1954. Na Vrhniki se je vrnil 1954, kjer je poučeval do upokojitve.

4 ZAL, VRH 48, š. 2.

Marija Ravbar je do junija 1943 učila na šoli v Dobrniču, nato je bila dodeljena šoli na Drenovem Griču, jeseni 1944 pa vrhniški šoli.

SI AS 231, š. 37.

Marija Ravbar, roj. Šušteršič, se je rodila 20. junija 1907 v Verdu pri Vrhniki. Umrla je 15. 12. 1993 v Izoli. Osnovno šolo je končala na Vrhniki. Šolanje je nadaljevala v II. in III. razredu meščanske šole pri šolskih sestrah v Šmihelu, IV. razred je obiskovala pri uršulinkah v Škofji Loki (1922–25) in II., III., IV. razred v zasebnem učiteljišču pri šolskih sestrah v Mariboru. Spričevalo o zrelostnem izpitu je dobila leta 1926. Še v istem letu je nadomeščala manjkajočega učitelja na vrhniški osnovni šoli, jeseni pa je bila imenovana za učiteljico v Črenšovcih. Leta 1933 je bila dodeljena na šolo v Zamostju. Z možem sta dobila službo leta 1936 na šoli v kraju Sv. Jurij pri Grosuplju, 1937 je bila premeščena v Dobrnič, 1943/44 je bila dodeljena na šolo na Drenovem Griču, 1944/45 je bila začasno zaposlena na vrhniški šoli. Po letu 1945 sta z možem Hinkom Ravbarjem odšla v Tržič in Sežano.

Dodatne podatke je posredovala hči, gospa Jelislava Ravbar Tovornik. Z možem Hinkom Ravbarjem je leta 1945 poučevala v Doberdobi, od leta 1946 do 1952 je bila ravnateljica osnovne šole v Sežani, v Pivki je učila od 1952 do 1954, na vrhniško šolo se je vrnila leta 1954, kjer je ostala do upokojitve.

5 SI AS 231, š. 22.

Antonija Krašovec je bila rojena 16. januarja 1909 na Vrhniki. V letih 1922–1925 je končala tri razrede meščanske šole pri uršulinkah v Ljubljani. Izobraževanje je nadaljevala na zasebnem učiteljišču pri uršulinkah (1925–1929). Strokovni izpit je opravila 1934 v Mariboru. Leta 1942 je bila sprejeta na šolo v Žažarju. Na vrhniško šolo je bila premeščena 1944, naslednje leto pa je bila ime-

novana za učiteljico v Šalovcih.

6 ZAL, VRH 48, š. 2.

Jurjevčič Marija (+1973) je učila na mestni dekliški šoli v Celju. Leta 1941 je bila izgnana v Grubiško polje na Hrvaškem, septembra se je vrnila v Ljubljano. Za učiteljico na Vrhniki je bila dodeljena maja 1942.

7 ZAL, VRH 48, š. 2. Albina Zakrajšček, roj. Malavašič, je učila do 1. septembra 1943 v Blatni Brezovici, nato na Vrhniki.

Hojan, Tatjana: Albina Malavašič Zakrajšček (1895–1964), vrhniška učiteljica. V: *Vrhniški razgledi* 11 (2010), str. 124. Albina Zakrajšček je bila rojena 1895 na Vrhniki. Osnovno šolo je končala na zasebni šoli Lichtenthurn v Ljubljani. Tam je med letoma 1910 in 1914 obiskovala učiteljišče. Zrelostni izpit je opravila 1914. Še isto leto se je zaposlila kot neplačana praktikantka na vrhniški šoli, 1915 je bila suplentka, 1919 začasna učiteljica, 1920/21 pa stalna učiteljica. Na Vrhniki je največkrat poučevala prve tri razrede. Leta 1930 se je omožila s šolskim upraviteljem v Blatni Brezovici Josipom Zakrajšekom. Albino Zakrajšček so na njeno željo leta 1932 premestili na šolo v Blatno Brezovico. Leta 1938 sta skupaj z možem odšla na šolo v Notranje Gorice. Med vojno so Albino Zakrajšček večkrat premeščali, službovala je v Blatni Brezovici, Notranjih Goricah. Na Vrhniki se je vrnila 1944, kjer je bila stalno nastavljena leta 1945. Poučevala je v višjih razredih. Zaradi bolezni je februarja 1948 zaprosila za upokojeitev, aprila je bila upokojena.

V svojem dolgoletnem pedagoškem delu je bila zelo delavna. Poleg dela v šoli je objavljala članke v pedagoških revijah, aktivno sodelovala pri šolskih prireditvah. Imela je tudi predavanje *Slike iz našega življenja na velikonočnem zborovanju Slomškove zveze* leta 1938. Režirala je igro *Romantične duše*, Maksima Gorkega *„Mati“*, opereto *Ralph Benatzkyja* in dramatizirala *Cankarjevi povesti Križ na gori* in *Martin Kačur*. Pod njenim vodstvom so dijaki odigrali igro *Dve Marički*, *Začarani krog*. Vdila je tudi dramski tečaj, kjer so učenci vadili govor. Delovala je tudi v Učiteljskem društvu, v Društvu učiteljic; bila je članica knjižnega kluba društva Slovenska šolska matica.

8 Hojan, Tatjana: Marija Arrigler (1893–1967), učiteljica. V: *Vrhniški razgledi* 14 (2013), str. 111–113. Rojena je bila v Kamniku. Osnovno šolo je obiskovala v Gorici. Maturirala je 1913. Poučevala je v Gorici na šoli Družbe Cirila in

Metoda, Erzeltu, v Loškem Potoku in Ribnici. Leta 1918 je opravila strokovni izpit in nato odšla v Trst, kjer je učila na osnovni šoli Družbe Cirila in Metoda. Leta 1924 je bila odpuščena, ker ni dobila italijanskega državljanstva. Pot jo vodi v Trebnje, leta 1931 se je zaposlila na vrhniški šoli. Vodila je šolski pevski zbor, ki je nastopal na proslavah in se udeleževal proslav – nastopov tudi izven Vrhnik. Med vojno je bila aretirana, vrnila se je leta 1945. Do upokojitve leta 1947 je poučevala na Vrtači. Bila je članica društev in organizacij.»Njen odnos do dela je bil skrben, z mladino je ravnala zelo ljubeznivo.«

9 ZAL, VRH 48, š. 2.

Anton Pirnat je učil na Vrhu pri Sv. Treh kraljih do avgusta 1942, ko so ga okupatorji zaprli in iz Logatca odpeljali v internacijo. Vrnil se je maja 1943 in že v mesecu juliju je bil imenovan za učitelja v Borovnici, septembra 1944 za učitelja v Bevkah in dva meseca kasneje je že učil na Vrhniku.

SI AS 231, š.34.

Anton Pirnat se je rodil 25. aprila 1914 v Verdu. Končal je sedem razredov vrhniške osnovne šole, nadaljeval je šolanje na meščanski deški šoli v Ljubljani na Prulah in končal moško učiteljske v Ljubljani leta 1936. Učil je na Vrhu pri Sv. Treh Kraljih (Logatec). Leta 1943 je bil premeščen v Borovnico, nato v Bevke; v šolskem letu 1944/45 je učil na Vrhniku, nato znova v Bevkah, in končno je bil 5. oktobra 1954 imenovan za učitelja na Vrhniku.

10 SI AS 231, š. 26.

Marjeta Markič je bila rojena 6. maja 1908 v Glincah. Končala je štiri leta zasebne šole pri uršulinkah, I. letnik učiteljskega pri šolskih sestrah v Mariboru ter II. in III. letnik na državnem učiteljskem v Ljubljani. Šolanje je končala z izpitom 20. junija 1929. Po diplomu je bila začasna učiteljica pri Sv. Štefanu, leta 1936 pa je bila premeščena na lastno željo v Škocjan. Kasneje je bila zaposlena v Kopanju, Ljubljani, v Bevkah. Leta 1945 je le nekaj časa učila na Vrhniku, saj je bila še isto leto razrešena obveznosti na vrhniški šoli. Vrnila se je v Škocjan pri Turjaku, nato pa je dobila začasno službo v Mirni Peči pri Novem mestu. Leta 1946 je odšla v Prekopo in leta 1947 v Dobravo pri Novem mestu.

11 ZAL, VRH-48, š. 4, 5, Ocenjevalni listi, napredovanja, premestitve: v arhivskem gradivu

smo našli le skope podatke o učiteljici Justini Urbančič. Rojena je bila 20. novembra 1907 v Selcah pri Postojni. Osnovno šolo je končala na Vrhniku, šolanje je nadaljevala v Ljubljani na meščanski šoli. Leta 1927 je maturirala na ljubljanskem ženskem učiteljskem. Preden je začela učiti na vrhniški šoli, je službovala v Šmarjeti, Ajdovcu in Lescahu. V letu 1931 je od 17. do 23. avgusta obiskovala tečaj konzerviranja sadja, zelenjave in izdelovanja sadnih sokov. Na vrhniški šoli je začela poučevati 29. novembra 1939. Takoj po vojni je zapustila šolo in odšla v tujino.

12 ZAL, VRH 48, š. 2. Eleonora Kerkoč je bila ena izmed učiteljic, ki so med vojno učile na vrhniški šoli.

Hojan, Tatjana: Eleonora Kerkoč Križman (1897–1983), učiteljica. V: Vrhniški razgledi 14 (2013), str. 114–116.

Rojena je bila 13. novembra 1897 v Trstu. Leta 1942 se je omožila z učiteljem Nazarijem Križmanom. Meščansko šolo je končala v Trstu, učiteljske je obiskovala tri leta v Gorici, šolanje je prekinila prva svetovna vojna. Družina se je preselila v Ljubljano, kjer je po enoletnem privatnem šolanju maturirala leta 1916. Po končani šoli je poučevala dve leti v Šentjerneju na Dolenjskem. Leta 1918 naj bi bila sprejeta na Ciril-Metodovo šolo v Trstu (šola je začele delovati 1920/21). Na deški šoli je učila tudi italijanščino, zato je leta 1929 opravila izpit zanj. Jeseni 1930 so šolo zaprli, ostala je brez zaposlitve, zato je odšla v Jugoslavijo. Od 1930 do 1932 je aktivno sodelovala v prosvetnem oddelku Banske uprave v Ljubljani, sodelovala je tudi pri izdelavi statistik oziroma pregledovanju proračunov in obračunov krajevnih šolskih odborov. Njeno delo ni bilo plačano. Na vrhniški šoli je poučevala od 20. junija 1932 do 28. julija 1945, med 21. decembrom 1934 in 3. marcem 1935 je učila v Ligojnih. Več let je bila tudi varuhinja Ubožne knjižnice. Po vojni je učila v Rojanu, kjer je nadaljevala svoje delo tudi na področju mladinskih iger, ki so jih na šoli pripravljali ob raznih proslavah. Od 1962 pa do upokojitve je učila v Repen Tabru. Delovala je v raznih društvih: v Ženskem dobrodelnem društvu Ciril-Metodove družbe, telovadnem društvu Sokol, bila je tajnica prosvetnega odbora in režiserka Mladinskega odra, v društvu Branibor (blagajničarka 1938/39), članica pevskega odseka delavskega prosvetnega in podpornega društva Tabor. V času 1922–1924 je bila v šolskem društvu v Trstu,

od leta 1929 pa članica Učiteljskega pevskega zbora v Julijski Benečiji.

- 13 Hojan, Tatjana: Slavko (Alojzij) Vuk (1897–1977) učitelj. V: *Vrhniški razgledi* 13 (2012), str. 112–115.

Rodil se je v Sovodnjah. Šolal se je na učiteljski šoli v Gorici. Šolanje je končal na ljubljanskem učiteljski šoli 1915. Do konca prve vojne je bil v vojaški službi. Na vrhniški šoli je začel poučevati kot suplent leta 1919, še isto leto je postal začasni učitelj. Strokovni izpit je opravil leta 1920. Leta 1921 je postal stalni učitelj. Dodatno se izobraževal na številnih tečajih: kmetijsko-sadlarski, komercialni tečaj za učitelje risanja. Od 1920/21 je poučeval tudi na vrhniški obrtno nadaljevalni šoli do leta 1960, ko je bila vajeniška šola ukinjena. Med okupacijo je bil aretiran in poslan v taborišče na Liparske otoke. Po kapitulaciji Italije se je pridružil Prekomorcem. 1946 je odšel v Čepovan. Po priključitvi Primorske se je vrnil na Vrhniko. Tudi izven šole je bil zelo dejaven na pedagoškem področju, ob šolskih slovesnostih je imel velikokrat priložnostna predavanja. Bil je član mnogih društev: telovadnega, čebelarskega, gasilskega, rdečega križa, Branibora ... Režiral je nešteto dramskih prireditev. Ni bil le dober režiser, ampak tudi odličen masker. Bil je priljubljen in spoštovan, ker je bil nesebičen in požrtvovalen.

- 14 Hojan, Tatjana: Marija Petkovšek (1897–1982), učiteljica in šolska upraviteljica. V: *Vrhniški razgledi* 14 (2013), str. 122–124. Rojena je bila na Vrhniki, obiskovala je šestletno vrhniško ljudsko šolo, nato dekliško nadaljevalno šolo pri šolskih sestrah de Notre Dame v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Šolanje je nadaljevala na učiteljski šoli pri uršulinkah v Ljubljani. Leta 1917 je opravila zaključni izpit na državnem učiteljski šoli v Ljubljani. Poučevala je na zasebni dekliški šoli šolskih sester v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Leta 1919 je opravila strokovni izpit. Usposobljena je bila za učenje nemščine, slovenščine, petja, telovadbe na osnovnih šolah. Na vrhniško šolo je prišla leta 1920 in ostala do upokojitve 1949. Skupaj z Marijo Pleško je poučevala praktični pouk gospodinjstva v gospodinjski učilnici v ubožnici. Skozi vse obdobje učiteljevanja pa se je dodatno izobraževala na raznih tečajih. Bila je poverjenica Mladih junakov, prirejala predavanja o treznosti. Bila je poverjenica mladinskega lista Vrtec. Sodelovala je pri božičnicah, bila je članica Prosvetnega društva, društva Sokol, odbornica Elizabetine

konference, članica Rdečega križa, Jadranske straže, podružnice Ciril-Methodove družbe, Branibora.

- 15 Hojan, Tatjana: Franc Pavletič (1890–1975) učitelj in šolski upravitelj. V: *Vrhniški razgledi* 13 (2012), str. 108–111. Rojen je bil v Štandrežu, danes Sant. Andrea. V Podgorici je končal učiteljsko pripravnico. Med šolskima letoma 1905/06 in 1908/09 je obiskoval moško učiteljsko šolo v Kopru. Služboval je v Podsobotinu, Biljah, Kanalskem Lomu, Braniku. 1911 je opravil strokovni izpit v Gorici. Po vojni je odšel na Koroško, da bi pomagal odpirati slovenske šole. Služboval je v Borovljah, nato v Vrhpolju pri Moravčah. Svoje znanje je izpopolnjeval na raznih tečajih: ročna dela za dečke, kmetijski in komercialni tečaj za obrtno nadaljevalne šole in tečaj za učitelje risanja. Na šoli je imel pogosto predavanja skupaj z učiteljem Vukom, in sicer o pomenu Rdečega križa, pomenu Vidovega dne, Masaryku, o Cankarju na kome-moraciji; leta 1934 je vodil žalno sejo ob smrti kralja Aleksandra. Bil je član raznih društev in organizacij. Upokojen je bil 1946. leta.

- 16 Kronist šolske kronike ni navedel datuma nastanka seznama učiteljev. Predvidevamo, da je nastal po maju 1945, saj nekaterih učiteljev, ki so bili navedeni v začetku šolskega leta, ni več na seznamu.

- 17 SI AS 231, š. 7.

Ivana Dekleva je bila rojena v Kopru 24. julija 1895. Izobraževala se je v Lichtenthurnovem zavodu v Ljubljani. Od leta 1910 do 1914 je obiskovala ljubljansko učiteljsko z nemškim in slovenskim učnim jezikom. Zrelostni izpit je opravila 26. septembra 1914 v Ljubljani, strokovni izpit pa leta 1917. Bila je usposobljena za učenje nemščine, italijanščine in slovenščine. Učila je v Lichtenthurnovem zavodu, na slovenski šoli pri Trstu, Radovici pri Metliki, Sori, v Žažarju pri Vrhniki; začasno je službovala 1920–1926 v Mostah v Ljubljani, nato je leto dni učila v Mošnjah – Radovljica. Na Vrhniki je učila 1927–1945, ko je bila dodeljena za leto dni v Ilirsko Bistrico, a se je že leta 1946 vrnila na Vrhniko. V šol. letu 1947/48 je bila premeščen v Ljubljano.

- 18 ZAL, VRH 48, š. 2.

Marija Žekš je sprva učila v Preserju, od leta 1941 pa na Vrhniki.

SI AS 231, š. 81.

Marija Žekš, roj. Torkar, je bila rojena 23. junija 1907 v Podbrdu pri Grahovem (takrat je kraj spadal pod Italijo). Končala je dva razreda meščanske šole. Štiri leta je obiskovala učiteljske v Tolminu (1922–1926), peti letnik učiteljske je obiskovala in končala v Ljubljani z zrelostnim izpitom leta 1932. Strokovni izpit je opravila leta 1935. Omožila se je leta 1939 z zdravnikom Zoltanom Žekšem, ki je služboval na Vrhniki. Leta 1940 se jima je rodil sin. Marija Žekš je bila učiteljica pripravnica v Tišini. Naslednje učiteljsko mesto je opravljala leta 1941 v Preserju. Od tod je bila na prošnjo premeščena na Vrhniko, kjer je poučevala do leta 1946, ko se je odpovedala državni službi.

- 19 ZAL, VRH 48, š. 2. Petra Obersnu Petrovčič je med vojno učila vrhniške otroke.

Hojan, Tatjana: Petra Obersnu Petrovčič (1899–1991), učiteljica. Vrhniki razgledi 12 (2011), str. 153–155.

Rojena je bila v Gorici. Šestrazredno osnovno šolo, pripravljalnico za učiteljske in prvi letnik učiteljske je obiskovala v Gorici. Družina je emigrirala v Slovenijo, tako je nadaljevala šolanje na ljubljanskem učiteljskem. Maturirala je 1918. Strokovni izpit s slovenskim in z nemškim učnim jezikom je opravila 6. maja 1922. Službovala je v Nabrežini, zaradi italijanske okupacije kraja je odšla v Slovenijo. V Ljubljani je učila na prvi mestni deški šoli, nato je bila nekaj mesecev prostovoljna vzgojiteljica v dnevnem zavetišču za revno šolsko mladino. Leta 1919 je postala nadomestna učiteljica na osnovni šoli Moste. Leta 1920 pa je že poučevala na vrhniški šoli, kjer je službovala vse do upokojitve. Nekaj časa med 27. oktobrom in 11. decembrom je učila tudi v Ligojni. 1934 se je omožila z Ignacijem Petrovčičem, ključavničarjem iz Verda. Ves čas je bila zelo delavna in postrtovalna na vseh področjih. Sodelovala je tudi v društvih. Pod njenim vodstvom je šolska mladina odigrala nekaj dramskih prizorov, pevski zbor pa je pel na proslavah. Imela je predavanja ob raznih slavnostnih priložnostih: Dnevi treznosti, Strossmajerjev dan, Vidov dan. Organizirala je tudi karitative dejavnosti – društvo Elizabetina konferenca. Zanimivo pa je, da je bila ena redkih med vrhniškimi učitelji članica Orla.

- 20 ZAL, VRH 48, š. 2.

Marija Stroj je med vojno učila na vrhniški šoli. Ko je vojska zasedla šolske prostore, so učitelji tudi sami iskali možnosti, da bi nadaljevali s

poukom. Milena Borštnik, roj. Rotar, se spominja, da je učiteljica Marija Stroj učenke svojega dekliškega razreda poučevala po dve uri dnevno kar v sobi, kjer je stanovala, tj. v Šušteršičevi hiši na Novi cesti. K pouku jih je prihajalo kakih deset (Milena Borštnik, izjava 2015).

Pouk se je v šolskem letu 1943/44 odvijal v prav težkih razmerah. Pričel se je 11. oktobra 1943 v šolskem poslopju, a že 16. oktobra je vojska zasedla vse učilnice. Tako otroci niso imeli pouka devet tednov. Pred božičem so dobili dve učilnici, a v njih so imeli pouk le pet dni, in znova so bili učitelji in otroci na cesti. Ker ni bilo pouka, so nekateri premožnejši starši prosili posamezne učitelje, da so njihove otroke učili doma. Na Vrhniki se je govorilo, da bodo ti otroci ob koncu šolskega leta opravili izpite in tako ne bodo izgubili šolskega leta. Prizadeti so bili predvsem otroci revnih staršev, ki jih ni poučeval nihče. Položaj je bil mučen, a končno je poveljnik nemške vojaške oblasti dal na razpolago dvorano in malo sobo v Stari šoli, Grabenčanovo hišo in nekoliko kasneje so dobili še sobo v Prosvetnem domu. 24. januarja se je pouk začel v dveh zasilnih učilnicah v Grabenčanovi hiši. V eni učilnici je bilo prostora za 32, v drugi pa za 34 učencev. V obeh sobah sta bili železni peči, ki sta zelo dobro grela. Poslopje je bilo staro, dolga leta je v njem živel bogata Grabenčanova Johanca, ki je bila posebnica in za svojo lastnino ni kaj dosti skrbela. Vrhnici niso mogli verjeti in se načuditi, ko so pri oznanilu v cerkvi izvedeli, da bo pouk potekal v taki »podrtiji«. A za čuda so bili prostori in stopnice v stavbi dokaj dobro ohranjeni. Učilnica v Stari šoli, ki je bila res velika, je bila pripravljena za redni pouk 31. januarja 1944. Poleg velike učilnice je bila na šoli še manjša, kjer so poučevali ženska ročna dela. Pouk v Prosvetnem domu se je začel 14. februarja. Učilnica v prosvetnem domu je bila od vseh najlepša. Pouk so imeli organiziran v dveh turnusih po dve uri in pol, tj. tri učne ure. Šest višjih razredov je imelo pouk tedensko štirikrat, devet nižjih pa petkrat na teden.

SI AS 231, š. 42.

Marija (Mira) Stroj je bila rojena 1. septembra 1904 v Dolenji vasi (Dolnji Logatec), končala je osnovno šolo in nadaljevala izobraževanje na zasebnem učiteljskem. Šolanje je končala 1923. Leta 1924 je začela učiti na šoli Sv. Duh pri Logatcu, naslednje leto je bila premeščena na Rakitno, potem na Planino; šoli v Cerknici je bila dodeljena leta 1926, v Borovnico je bila

premeščena leta 1931. Zadnji podatek v personalni mapi je, da je bila jeseni 1945 imenovana za učiteljico na Brezovici.

21 ZAL, VRH 48, š. 2.

Antonija Krašovec je do junija 1941 učila v Šalovcih. Ko so Prekmurje okupirali Madžari, je bila odpuščena in izgnana. Odšla je k bratu na Vrhniko. Šele 1942 je dobila začasno zaposlitev v Žažarju, a kmalu je bila znova brez zaposlitve. Za učiteljico na vrhniški šoli je bila imenovana 17. oktobra 1944.

22 ZAL, VRH 48, š. 2.

Cecilija Novak (1904–1970), žena učitelja Gregorja Novaka. V arhivskem gradivu smo našli le podatke, da je med vojno učila na vrhniški šoli.

23 Hojan, Tatjana: Ljudmila Sirnik (1891–1967), učiteljica. V: *Vrhniški razgledi* 9 (2008), str. 184–186.

Rojena je bila 11. novembra 1891 v Ljubljani. V osnovno šolo je hodila na mestno dekliško šolo pri Sv. Jakobu, šolanje je nadaljevala na Višji dekliški šoli. V sklopu te šole je obiskovala tudi pedagoški tečaj. Na ljubljanskem učiteljskiu je maturirala 8. junija 1911. Med že omenjenim šolanjem je obiskovala tudi tečaj za klavir na glasbeni matici v Ljubljani. Svojo poklicno pot je začela na osnovni šoli v Zapotoku. Leta 1913 je opravila strokovni izpit za učiteljico osnovnih šol s slovenskim in nemškim jezikom ter izpit za poučevanje ženskih ročnih del na osnovnih in meščanskih šolah. Poseben izpit je opravila za poučevanje verouka. Kljub vsem opravljenim izpitom je postala stalna učiteljica šele leta 1917. V Zapotoku je poučevala do leta 1919, ko jo je njena poklicna pot odpeljala v Novi Sad, Sombor, Čavolj, Sekić v Bački. Leta 1923 pa je bila dodeljena za učiteljico srbohrvaščine na osnovni šoli Vrhnika. Leta 1924 je opravila še izpit za pouk srbohrvaščine na meščanskih šolah. Na Vrhniku je učila srbohrvaščino v tretjem in četrtem razredu in v vseh višjih razredih. Zaradi premajhnega števila učiteljev je poučevala tudi druge predmete. Aktivno je sodelovala pri šolskih proslavah, dobrodelnih akcijah, od leta 1927/28 je vodila dijaško knjižnico. Delovala je tudi v različnih društvih. Po letu 1945 je vodila zbor mladih pionirk in pionirjev. Upokojila se je leta 1947.

ZAL, VRH 48, š. 2.

Ljudmila Sirnik (1891–1967) je bila ena izmed

učiteljic, ki je v času vojne učila na vrhniški šoli.

SI AS 231, š. 75.

Ljudmila Sirnik je bila rojena 11. oktobra 1891 v Ljubljani. Bila je stalna učiteljica na vrhniški osnovni šoli, upokojena je bila 29. februarja 1948. Končala je osemrazredno osnovno šolo pri Sv. Jakobu v Ljubljani, nato tri letnike nižje dekliške šole in pedagoški tečaj na tej šoli; zrelostni izpit je opravila leta 1911. Strokovni izpit je naredila na ženskem učiteljskiu v Ljubljani. S spričevalom je bila usposobljena za učenje nemškega in slovenskega jezika na osnovnih šolah, leta 1924 pa je dobila še spričevalo o usposobljenosti poučevanja srbohrvaščine za meščanske in druge šole. Prvo delovno mesto je nastopila leta 1911 kot provizorična učiteljica v Zapotoku, potem pa je službovala izven Slovenije v Somboru, Čavolju, Sekiću. Šele leta 1923 se je vrnila na Vrhniko.

24 ZAL, VRH 48, š. 2.

Stana Šušteršič je učila v Žireh. V času vojne je bila preganana in je bila ves čas brez službe. Službo na vrhniški šoli je dobila šele 5. julija 1945.

25 Hojan, Tatjana: Gregor Novak (1901–1974), učitelj in šolski upravitelj. V: *Vrhniški razgledi* 14 (2013), str. 117–121. Obiskoval je osnovno šolo v D. Logatcu, meščansko v Postojni. Učiteljskiu je končal leta 1919 v Ljubljani. Služboval je v Dobu pri Domžalah, Črnomlju, Dragatušu, Metliki. Leta 1922 opravil strokovni izpit. Usposobljen je bil za poučevanje slovenščine, petja in telovadbe. Na vrhniški šoli je začel poučevati 1923. Izpopolnjeval je svoje znanje na raznih tečajih. Poleg pedagoškega poklica je bil zelo dejaven na mnogih področjih. Bil je poverjenik Podmladka Jadranske straže, član Učiteljskega društva, telovadnega društva Sokol; sodeloval je s pevskim, dramskim in glasbenim odsekom; bil je član Narodne čitalnice, Ciril-Methodove družbe, tajnik Šahovskega društva, član Rdečega križa, Olepševalnega društva, Branibora, Gasilskega društva ... Med vojno je bil interniran v taborišču Gonars; kasneje je bil v Dresdnu. 1946 je bil okrajni šolski nadzornik, 1949/50 je bil imenovan za šolskega upravitelja.

26 SI AS 231, š. 7.

Davorinka Dežela (1890–1969) je bila rojena 8. novembra 1890 v Idriji. Končala je višjo dekliško šolo v Ljubljani, pedagoški tečaj na višji

dekliški šoli v Ljubljani. 2. julija 1910 je uspešno končala učiteljske v Ljubljani. Strokovni izpit za učenje na ljudskih in meščanskih šolah je opravila leta 1914. Obvladala je francoščino, nemščino in daktilografijo. Leta 1910 je začela učiti v Predvoru, 1911 na ljudski šoli v Idriji, od leta 1923 je bila zaposlena v Dolnjem Logatcu. Bila je kontraktualna (pogodbena) učiteljica v Dolnjem Logatcu.

27 SI AS 231, š. 50.

Stanislav Volk je bil rojen 5. maja 1905 v Sodražici. Po osnovni šoli je končal tri razrede realne gimnazije v Ljubljani in štiri leta državnega moškega učiteljskega v Ljubljani; zrelostni izpit je opravil 1927. Leta 1932 je bil na risarskem tečaju za učenje na strokovnih nadaljevalnih šolah. Leta 1931 se je izpopolnjeval. Bil je začasni učitelj na deški osnovni šoli v Hrastniku, nato stalni učitelj v Hrastniku. Leta 1943 je bil začasno sprejet v službo na vrhniški šoli, kjer je leta 1945 postal stalni učitelj. Po vojni je bil nekaj časa šef prosvetnega oddelka v Ilirski Bistrici, a je bil po lastni želji premeščen nazaj na Vrhniko, kjer je bil šolski upravitelj. Oženil se je leta 1935 v Trnovem v Ljubljani z učiteljico Veroniko Kalan.

28 ZAL, VRH 48, š. 2.

Vera (Veronika) Volk, roj. Kalan, je učila v Hrastniku, od koder so jo Nemci maja 1941 pregnali. Odšla je na Vrhniko, kjer so jo septembra 1942 aretirali Italijani in jo odpeljali v ljubljanski zapor, nato v koncentracijski taborišči na Rab in v Gonars. Aprila 1943 se je vrnila na Vrhniko. Zbolela je. Ko je ozdravela, je prosila za službo, vendar je ni dobila. Preživljala se je z ročnim delom in pletenjem.

SI AS 231, š. 50.

Veronika (Vera) Kalan, por. Volk, je bila rojena 3. januarja 1909 v Ljubljani. Štiri razrede osnovne šole je končala na Vrtači v Ljubljani (1915–1919), šolanje v petem razredu pa je nadaljevala pri uršulinkah.

V letih 1920–1924 je obiskovala meščansko šolo pri uršulinkah. 1924–1928 je obiskovala žensko učiteljske v Ljubljani. Bila je volonterka na osnovni šoli v Polju, nato začasna učiteljica v Hrastniku. Omožena je bila z učiteljem Stanislavom Volkom (1935). Za učiteljico na Vrhniki je bila imenovana 27. avgusta 1945.

29 ZAL, VRH 48, š. 2.

Jože Jordan je učil v Vratih pri Muti. Od tam so ga pregnali okupatorji, zavetišče je našel v Verdu. Na Vrhniki so ga zaprli. Odpeljali so ga v internacijo v Italijo in Nemčijo.

30 SI AS 231, š. 45.

Daniela (Dana, Danica) Levstek, por. Štular, je bila rojena 8. februarja 1909 v Sodražici, Kočevje. Leta 1921–1925 je obiskovala štirirazredno meščansko šolo pri uršulinkah v Ljubljani. Končala je štiriletno zasebno učiteljske pri uršulinkah v Ljubljani in opravila zaključni izpit za učiteljico osnovnih šol (1929). Zrelostni izpit je opravila leta 1933. Leta 1934 se je v Mariboru omožila z davčnim pripravnikom Janezom Štularjem. Imela sta tri otroke: Matej 1937, Andrej 1939 in Marka 1940. Prvi mož Janez Štular je umrl v koncentracijskem taborišču Dachau. Prvo zaposlitev je dobila leta 1931 na Sladkem Vrhu. Leta 1933 je bila premeščena v Gaberje, 27. avgusta 1945 pa je bila imenovana za učiteljico na Vrhniki. Po vojni se je znova omožila in prevzela priimek Štular-Tatalović.

31 SI AS 231, š. 45.

Stanislava Šušteršič je bila rojena 19. novembra 1909 v Verdu. Končala je zasebno učiteljske pri šolskih sestrah v Mariboru leta 1929, praktični izpit je opravila v Ljubljani leta 1934. Leta 1932 je bila imenovana za dnevno učiteljico na vrhniški šoli, 1934 je bila sprejeta v državno službo v Pišce; že naslednje leto je bila znova imenovana na Vrhniko za dnevno učiteljico, nato so jo premestili v Žiri (Logatec). Leta 1944 je zavrnila službo na Zaplani. Po vojni je dobila zaposlitev na vrhniški osnovni šoli, a je bila leta 1947 razrešena. Po službeni potrebi je bila premeščena v Šempeter pri Gorici na tamkajšnjo gimnazijo (1. 8. 1948).

32 ZAL, VRH 48, š. 2.

Eleonora Berginc je učila v Brežicah do 23. aprila 1941, ko je bila izgnana v Samobor. Od tam se je vrnila v Ljubljano. Nekaj časa je bila zaposlena v kuhinji Učiteljskega doma, nato dva meseca v Delavskem domu. Septembra 1941 je dobila službo na Vrhniki, kjer je učila ročna dela do avgusta 1944. Ko ni bila več imenovana za šolsko učiteljico na Vrhniki, se je nekaj časa preživljala z ročnimi deli.

SI AS 231, š. 3.

Eleonora Berginc, roj. Rustija. Rojena je bila 22. februarja 1894 v Kalu pri Kanalu (Gorica).

Bila je učiteljica ročnih del. Šest razredov osnovne šole je končala na zavodu društva »Šolski dom« v Gorici (1900–1908), v letih 1912–1914 je obiskovala dva letnika ženske obrtne šole s pravico javnosti v Gorici. Pred komisijo je opravila strokovni izpit. 20. junija 1914 je v Gorici dobila spričevalo za učiteljico ženskih ročnih del. Njeno prvo službeno mesto je bilo v Metliki (1919), od leta 1925 je poučevala v Brežicah. Leta 1941 je bila začasno sprejeta na vrhniško osnovno šolo; šele leta 1945 je dobila na vrhniški šoli stalno službo. Omožila se je 1922 v Ljubljani, soprog je bil Andrej Berginc, zasebnik, ki je v istem letu umrl. Ostala je sama s sinom Radivojem Francem, ki se je rodil marca 1922. Brat Vladimir Rustija je bil telovadni učitelj na realni gimnaziji v Novem mestu.

33 ZAL, VRH 48, š. 2.

Vida Fister je učila na vrhniški šoli do septembra 1943, ko se je umaknila pred zasledovanjem okupatorja v Ljubljano, nato na Gorenjsko. Nekaj časa je poučevala na partizanski šoli v Ovšicah, a je morala zaradi vnovičnega zasledovanja domobrancev prekiniti poučevanje na tej šoli. Na Vrhniko se je vrnila junija 1945.

34 Istenič, Katja: Zgodovino Industrije usnja Vrhnika so zaznamovali tudi optanti. Intervju s strojarjem Miho Markičem. V: *Vrhniški razgledi* 15 (2014), str. 123–133.

35 SI AS 231, š. 42.

Ana Kiferle, por. Szabo (Sabo), je bila rojena 15. marca 1904 v Naklem pri Kranju. Oče Ivan Kiferle je bil šolski upravitelj v pokoju, njena sestra Ljudmila Benkovič, roj. Kiferle, je bila šolska upraviteljica v Ženavljah. Leta 1928 se je Ana omožila z Velimirjem Szabom, ki je bil poslovođa v Murski Soboti. Da se je lahko

omožila, je dobila dovoljenje ministrstva 31. marca 1927. Končala je osem razredov osnovne šole v Ljubljani (1911–1919). Šolanje je nadaljevala na ljubljanskem ženskem učiteljskišču 1919–1923. Usposobljena je bila za učenje slovenskega jezika in ženskih ročnih del, opravila je tudi izpit iz verouka. Prvo službo je dobila leta 1923 v Srednji Bistrici pri Dolnji Lendavi. Leta 1940 je bila premeščena v Rakovce pri Murski Soboti. V šolskem letu 1947/48 je dobila službo na vrhniški osnovni šoli.

36 SI AS 231, š. 12.

Marija Grabeljšek, roj. Junger, je bila rojena 31. decembra 1911 na Vranskem, omožila se je leta 1938 z učiteljem Karlom Grabeljškom. Končala je šest razredov narodne šole, leta 1928/29 pa četrti razred državne dekliške meščanske šole v Celju. 1933/34 je nadaljevala šolanje na učiteljskišču v Mariboru, kjer je končala pet razredov. Leto dni je bila brezposelna. Junija 1935 je bila imenovana za učiteljico pripravnico v narodni šoli v Artičah. Na Vrhniki je začela poučevati 3. oktobra 1935.

37 Stanko Habe (1929–2003), glasbenik in zborovodja, častni občan občine Domžale. Glej: Dr. Velimir Vulikič, Glasbenik Stane Habe. Vrhničan v Domžalah. Glasbena šola Domžale, 2000.

38 Poleti leta 1948 so šle Neda Novak, Milena Rotar, Mitka Petrovčič in Draga Žitko z Domžalčani za 14 dni v Slavonijo na avtocesto Bratstva in enotnosti. Vodil jih je učitelj Sameja. Prirejali so koncerte od brigade do brigade. (Izjava: Milena Borštnik, roj. Rotar, 2017.)

39 Glušič, Mateja; Brelih Elica. Razvoj glasbenih dejavnosti na Vrhniki. V: *Vrhniški razgledi* 10 (2009), str. 113.

40 Kurir, glasilo Osnovne šole J. Mraka (Pionirski odred).